

Г Л А С Н И К

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ
ЧАСОПИС ЗА ПРАВНУ ТЕОРИЈУ И ПРАКСУ

Година LXVIII
Књига 56

Нови Сад, септембар 1996
Број 9

САДРЖАЈ

ЧЛАНЦИ

Др Маријана Пајванчић

Изборне јединице / 319

Др Душан Николић

Титулари законског права прече
куповине пољопривредног
земљишта / 334

РАСПРАВЕ

Јован Л. Јерковић

Врсте књижних уписа код катастра
непокретности / 340

Душан Гајић

Заштита података о личности према
Уставу СРЈ и Предлогу Закона о
заштити података о личности / 349

ПРИКАЗИ

Др Радивој Степанов

Гордана Вукадиновић: „Правна држава.
Схватања српских писаца о правној
држави у првој половини
XX века” / 357

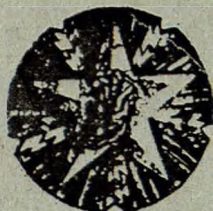
ХРОНИКА / 361

ПРАКСА

Грађанско право / 364

САОПШТЕЊА

Са седнице Управног одбора АКВ / 367

Указом Председништва СФРЈ бр. 64 од 12. јула 1988,
поводом 60-годишњице излажења,
„ГЛАСНИК” Адвокатске коморе Војводине
о д л и к о в а н
Орденом заслуга за народ са сребрном звездом

CONTENTS

ARTICLES

- Marijana Pajvančić Ph. D. Constituencies / 319
- Dušan Nikolić Ph. D. The Subjects of Lawful Right for Option to
Buy the Agricultural Land / 334

DISCUSSIONS

- Jovan L. Jerković The Kinds of Registrations in the Cadastral
Survey of Immovables / 340
- Dušan Gajić The Protection of Personal Data in the FRJ
Constitution and in the Proposal of
Protection Personal Data Act / 349

REVIEWS

- Radivoj Stepanov Ph. D. Gordana Vučkadinović: „Rule of Law.
The Serb Writers' Comprehensions
About Rule of Law in the First Half
of XX Century” / 357

CHRONICLE / 361

CASE LAW

- Civil Law / 364

NOTICES

From the Meeting of the Managing Board of the Vojvodina Bar Association / 367

ГЛАСНИК
АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

Покренут 1. јуна 1928.

Главни и одговорни уредници

Др Косџа Мајински (1928—1932), др Никола Николић (1933—1936), др Василије Сџанковић (1936), др Славко М. Бирић (1937), Владимир К. Хаџи (1937—1941), Милорад Боџић (1952—1972), Сава Савић (1973—1987), Мирослав Здјелар (1987—1994)

Уређивачки одбор

СЛОБОДАН БЕЉАНСКИ

главни и одговорни уредник
адвокат у Новом Саду

Др Енике Веї, адвокат у Новом Саду, Милан Добросављевић, адвокат у Новом Саду, др Јанко Кубињец, адвокат у Бачком Петровцу, Срџан Миковић, адвокат у Панчеву, Пребрај Веселиновић, адвокат у Новом Саду, Радивоје Јовић, адвокат у Новом Саду

Технички уредник
Мирјана Јовановић

Адреса Уредништва

21000 Нови Сад, Змај Јовина 20/1. Телефон: 021/29-459
Рукописи се не враћају

ГЛАСНИК

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

ЧАСОПИС ЗА ПРАВНУ ТЕОРИЈУ И ПРАКСУ

Година LXVIII
Књига 56

Нови Сад, септембар 1996
Број 9

ЧЛАНЦИ

УДК 342.828

Др Маријана Пајванчић
професор Правног факултета у Новом Саду

ИЗБОРНЕ ЈЕДИНИЦЕ*

САЖЕТАК: Прилог се бави једним од најтежих изборних проблема. Проблем је постављање граница изборних јединица, и попуном више места посланичких у изборним јединицама. Резултат избора у униминалним изборним јединицама не зависи само од воље бирача, већ такође и од неприхватљивог проширивања граница при успостављању изборних јединица. Могућа су и екстремна одступања постављањем граница између већег броја изборних јединица. Ако има више партија, а избор се врши релативном већином, могућа екстремна одступања се увећавају.

Кључне речи: изборна јединица, екстремна одступања, границе изборних јединица, релативна већина.

Конституисање представничког тела почива, у основи на два, подједнако значајна принципа. Први је принцип одлучивања (начело већине), а други принцип представљања према учешћу односно уделу (начело пропорционалности). У низу изборних система предност се даје принципу одлучивања, када се изборни систем јавља у једној од форми већинског изборног система. У другима је прихваћен принцип представљања и тада се изборни систем јавља у неком од облика пропорционалног изборног система. Трећој групи припадају изборни системи који у подједнакој мери уважавају оба принципа

* Рад примљен: 17. VII 1996.

конституисања представничког тела и тада су у питању различити облици мешовитих изборних система.

Прихватање одређеног принципа на коме се заснива конституисање представничког тела операционализује се уз помоћ два основна инструмента:

Први је критеријум за освајање односно расподелу мандата. Овај критеријум операционализује се у низу различитих метода који се примењују на израчунавање основних параметара за освајање односно расподелу мандата (највећи број, изнадполовична већина, систем изборних квота, д'Онтова метода, метода по Харе-Нимајеру и др.).

Други је образовање изборних јединица.

Поред опредељивања за један од основна два принципа конституисања представничког тела (начело већине односно начело представљања, или њихова комбинација), који у основи одређују и тип изборног система, формирање изборних јединица је подједнако важно питање изборног система. Утицај који обликовање изборних јединица има на тип изборног система је велик те се изборном географијом један тип изборног система може променити у други, а један принцип образовања представничког тела (на пример начело представљања) попримити облик другог принципа (начело већине). То је разлог што ће Дитрих Нолен за изборну географију рећи да она „не припада узалуд политички најспорнијим питањима у изради и оцени изборног система”, јер „за изборне шансе политичких странака има највеће значење”¹.

У овом прилогу биће ближе осветљена питања од значаја за образовање изборних јединица и размотрен утицај који формирање изборних јединица има на тип изборног система.

1. ШТА ЈЕ ИЗБОРНА ЈЕДИНИЦА

Појам изборне јединице одређују следећи елементи: број посланика који се бира у изборној јединици; величина бирачког тела које обухвата изборна јединица, територијално простирање изборне јединице. Сва ова три елемента кумулативно одређују појам изборне јединице. Свакој изборној јединици припада одређени број посланичких мандата. Свака изборна јединица обухвата одређени део бирачког тела. Најзад, свака изборна јединица простира се на одређеном територијалном подручју.

Подручје изборних јединица одређује се законима који уређују материју избора. Најчешће су то посебни закони о изборним јединицама. Уколико је изборно законодавство кодификовано тада се и материја изборних јединица обухвата једним јединственим законом који уређује изборе.

¹ Д. Нолен: *Изборно право и страначки систем*, Загреб, 1992, стр. 47.

2. ОСНОВНИ КРИТЕРИЈУМИ ОБРАЗОВАЊА ИЗБОРНИХ ЈЕДИНИЦА

Основно мерило које се примењује на образовање изборних јединица је ослоњено на начело једнакости грађана у остваривању бирачког права, начело један човек — један глас. Поред овог основног критеријума, приликом образовања изборних јединица узимају се у обзир и други, не мање важни чиниоци: демографски, регионални, историјски, географски, економски, државно уређење, територијална организација и др. Несумњиво да постизање оптималне усклађености ових, по многим својствима разнородних чинилаца, налаже брижљив однос законодавца према послу који му је стављен у задатак — да обликује изборне јединице које ће оптимално изразити и ускладити различите критеријуме значајне за формирање изборних јединица.

Како су критеријуми о којима законодавац мора водити рачуна приликом формирања изборних јединица веома важно и изразито осетљиво конституционално питање, то су у неким уставним системима ови критеријуми утврђени у самом уставу. Законодавац тада није у прилици да сам установљава критеријуме за образовање изборних јединица, јер су они утврђени у уставу, већ је његова надлежност ограничена на конкретизацију и примену уставом утврђених критеријума. Компаративна искуства изборних система показују да је ипак чешће заступљено и право законодавца да сам успоставља и утврђује критеријуме за образовање изборних јединица.

3. ТИП ИЗБОРНЕ ЈЕДИНИЦЕ

Основни критеријум разликовања изборних јединица је број посланика који се бира у изборној јединици. С обзиром на овај критеријум разликују се два основна типа изборних јединица: изборне јединице у којима се бира један посланик (униноминалне изборне јединице) и изборне јединице у којима се бира више посланика (плуриноминалне изборне јединице).

а) Униноминалне изборне јединице

Униноминалне изборне јединице су мале изборне јединице. У њима се бира само један посланик. Избор посланика у оваквој изборној јединици може се заснивати само на начелу већине (апсолутне или релативне). Отуда, прихватање некога од већинских типова изборног система, прати истовремено и образовање униноминалних изборних јединица.

Униноминална изборна јединица увек обухвата одређени део бирачког тела. При томе у уставним системима се примењују два мерила према којима се дефинише бирачко тело:

— Прво, у пракси изборних система често прихваћено мерило, узима у обзир број становника на подручју на коме се образује изборна јединица. У том случају изборна јединица обухвата и оне становнике одређеног подручја који располажу бирачким правом и оне који овим правом не располажу. У овим се изборним јединицама један посланик бира на одређени број становника².

— Друго, у пракси изборних система ређе прихваћено мерило³, узимају у обзир број бирача (лица која располажу бирачким правом) приликом формирања изборне јединице. Један посланик се у овом случају бира на одређени број бирача.

б) Плуриноминалне изборне јединице

Плуриноминалне изборне јединице су оне изборне јединице у којима се бира више од једног посланика. Плуриноминалне изборне јединице се могу образовати како у изборним системима који почивају на начелу већине, тако и у онима који почивају на начелу представљања. У овим последњим плуриноминалне изборне јединице су правило.

Образовање плуриноминалних изборних јединица знатно је сложеније од образовања униноминалних изборних јединица. Плуриноминалне изборне јединице, поред осталих критеријума за образовање изборних јединица морају истовремено задовољити два подједнако важна критеријума:

— Најпре принцип једнакости бирачког права (један човек — један глас).

— Истовремено и принцип сразмерности представљања, оптимално изражавајући и осигуравајући начело сразмерности представљања (постизање што вишег индекса пропорционалности).

За плуриноминалне изборне јединице карактеристично је да се границе ових изборних јединица не мењају. Оне се често обликују у складу са одређеном територијалном организацијом или пак са организацијом судства. Отуда се нужна усклађивања која су условљена демографским и другим променама, у овим изборним јединицама врше променом броја посланика који се бира у изборној јединици. У зависности од тога да ли је бирачко тело у изборној јединици смањено или повећано, смањује се или повећава број посланика који се бира у изборној јединици.

Територијално простирање плуриноминалних изборних јединица, како је већ изнето, често се подудара са одговарајућим подручјем територијалне организације (управне, судске и др.). То, надаље, доводи до неједнаке величине изборних јединица у оквиру истог типа

² На пример у уставном систему Југославије.

³ На пример у уставном систему Португалије.

изборног система у истој држави, као и до одређених диспропорција које су последица регионалне територијалне поделе, а посебно оних које су везане уз подручја са изразитом концентрацијом бирачког тела (градови) односно дисперзије (сеоска подручја).

За плуриноминалне изборне јединице често је карактеристично да се границе ових изборних јединица не мењају, а да се нужна усклађивања која су условљена променама демографских и других фактора од значаја за обликовање изборних јединица, врше променом броја посланика који се бира у изборној јединици. Број посланика који се бира у плуриноминалној изборној јединици се смањује или повећава, у зависности од смањивања или повећавања броја становника (бирача) у изборној јединици.

Најзад, плуриноминалне изборне јединице се обликују тако да се територијално простирање ових изборних јединица често подудару са подручјем одређене територијалне организације управне или судске власти. То, надаље, доводи до неједнаке величине изборних јединица у истој држави и у оквиру истог изборног система⁴, као и до одређених диспропорција које су последица регионалне поделе, а посебно до проблема на релацији концентрација (урбана подручја) односно дисперзија (рурална подручја) бирачког тела.

4. ОГЛЕД О ПОСТАВЉАЊУ ГРАНИЦА ИЗБОРНИМ ЈЕДИНИЦАМА

Следећи пример илуструје постављање граница изборним јединицама.

Први случај показује почетну претпостављену вољу бирача и четири могуће поделе једног подручја на изборне јединице обједињавањем појединих делова тога подручја (границе изборних јединица).

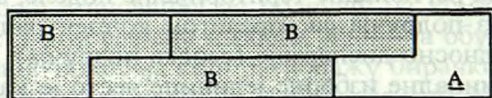
Други случај илуструје минималну промену бирачке воље изражену у четири од могућих дванаест подручја на којима се изборне јединице обликују, ако која у крајњем исходу може дати изборне резултат потпуно супротан од изборног резултата који даје првобитна подела изборних јединица (утицај минималне промене бирачке воље на изборни резултат).

Почетна претпостављена воља бирача

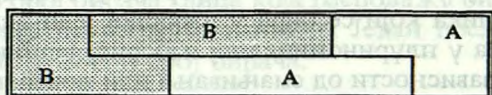
ААВ	АВВ	ААВ	АВВ	АВВ	ААА
АВВ	АВВ	ААА	ВВВ	ААА	ААВ

⁴ Компаративна искуства показују у том погледу илустративне примере. Тако се распони у величини изборних јединица крећу од 1—55 (Португалија, Италија); 2—70 (Аргентина); 1—33 (Шпанија); 1—37 (Венецуела) и сл. Цитирано према Д. Нолен, *op. cit.*, стр. 51, 54.

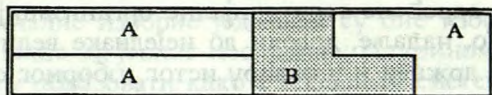
I подела $B = 3 A = 1$

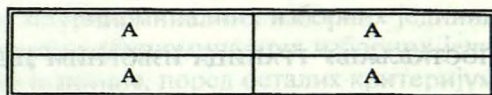
II подела $B = 2 A = 2$

III подела $B = 1 A = 3$

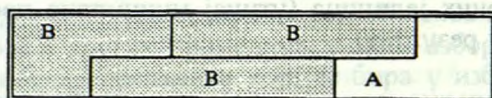
IV подела $B = 0 A = 4$

Промена бирачке воље у четири од дванаест делова који чине подручје изборних јединица

ABV	ABV	AAV	ABV	ABV	AAV
BBV	ABV	AAA	BBV	AAA	ABV

I подела идентична: $B = 3 A = 1$

IV подела супротна: $B = 4 A = 0$

Општи обрасци које приказују претходни примери, као и ефекти које имају границе постављене у изборним јединицама на изборни

резултат вишеструко се увећавају уколико се повећа број изборних јединица на истом подручју, или се пак повећа број политичких групација које суделују у изборној утакмици.

Повећавање броја изборних јединица:

Уколико се на истом подручју повећа број изборних јединица могућност да се успостављањем граница изборних јединица одступи од стварне воље бирачког тела се увећава. Изгledi да у оваквим случајевима настану екстремна одступања између стварне воље бирачког тела и резултата избора су знатно већи.

Следећи примери илуструју изразита одступања између воље бирачког тела и резултата избора, до којих долази услед повећавања броја изборних јединица.

51		49	
A 49		A 51	
B 51			

Кандидати странке В уживају подршку преко половине бирача (51%) у преко половине укупног броја изборних јединица (51%). Кандидатима странке В припашће преко половина укупног броја посланичких мандата. Кандидати странке А, међутим, уживају подршку већине бирача (51%) у мање од половине изборних јединица (49%), као и подршку мање од половине бирача (49%) у већини изборних јединица (51%). Кандидатима странке В припашће преко половине посланичких мандата, иако њени кандидати уживају подршку 26% бирачког тела, а кандидатима странке А припашће мање од половине посланичких мандата иако у укупној бирачкој популацији кандидате ове стране преферира чак 74% бирачког тела. Иако ужива наклоност само нешто више од четвртине укупног бирачког тела странка Б односи победу на изборима, док странка А, премда ужива подршку готово три четвртине бирачког тела, остаје у парламенту у мањини.

Претпоставимо да кандидати странке В, уживају подршку мање од половине бирача (49%) у свим изборним јединицама, док кандидати странке А уживају наклоност више од половине бирачког тела (51%) у свим изборним јединицама. У овом примеру кандидати странке В уживају подршку готово два пута више укупног броја бирача (49%) него у претходном примеру (26%), а странка остаје без

иједног посланичког мандата. Странка В у овом случају не само да није победник изборне утакмице, већ не осваја ниједан посланички

A 51
B 49

мандат, мада ужива наклоност готово два пута већег броја бирача него што је то случај у претходном примеру. Кандидати странке А, међутим, уживају наклоност знатно мањег броја бирача (51% у односу на 74%), а освојиће све посланичке мандате.

Повећавање броја политичких странака и екстремна одступања од воље бирачког тела, илуструје следећи пример:

51	49
A 25	A B C
B 25	
C 24	
D 26	

У овом случају странка D чији кандидати уживају наклоност приближно једне четвртине бирачког тела у преко половине укупног броја изборних јединица (51%) освојиће већину посланичких мандата у представничком телу.

5. УТИЦАЈ ОБРАЗОВАЊА ИЗБОРНИХ ЈЕДИНИЦА НА РЕЗУЛТАТ ИЗБОРА

Образовање изборних јединица утиче и на резултат избора. Према Д. Нолену постоје два основна начина који изражавају утицај обликовања изборних јединица на резултат избора.

Први начин се огледа у активном и непосредном утицају, када се обликовањем изборних јединица настоји обезбедити преминација или предност у изборној јединици за одређене политичке

странке. Постоји више могућих облика у којима се то манифестује, међу којима су два карактеристична:

— Формирање изборних јединица утврђења (бункера) које почивају на концентрацији бирачког тела наклоњеног одређеном кандидату или политичкој странци. Овакво обликовање изборне јединице придоноси освајању посланичког мандата.

— Образовање изборних јединица успостављањем таквих граница између њих које цепају бирачко тело наклоњено одређеном кандидату или странци. Тзв. ефекат границе која доводи до сударања (одбијања) и поделе бирачког тела које преферира одређеног кандидата или политичку групацију умањује изгледе на освајање посланичког мандата.

Други начин се испољава пасивно и карактерише га одсуство нужних интервенција и неопходних реформи изборних јединица. Поделу на изборне јединице није могуће извршити једном за унапред дужи временски период због динамичности и промена у конципирању изборних јединица. Одсуство нужних промена у конципирању изборних јединица у условима у којима је дошло до демографских и других промена које утичу на обликовање изборних јединица, такође може утицати на резултат избора, најчешће неједнакошћу изборног права бирача.

6. GERRYMANDERING KAO METOD NEPOSREDNOG UTICAJA NA IZBORNI REZULTAT PROMENAMA U IZBORNOJ GEOGRAFIJI

У теорији избора *Gerrymandering*⁵ (стварање изборних јединица утврђења које осигуравају освајање мандата односно постављањем граница изборних јединица отежава освајање посланичког мандата)⁶ често се наводи као типичан пример политички пристрасне поделе на изборне јединице.

Изборне јединице се формирају водећи рачуна о концентрацији (односно о дисперзији) бирача наклоњених одређеном кандидату. Стварањем оваквих изборних јединица на изборни резултат се може утицати, у основи, на два начина:

Први се манифестује таквим обликовањем граница изборних јединица које ће максимално обухватити бирачко тело наклоњено одређеном кандидату, односно политичкој странци. На обликовање ових изборних јединица примењен је принцип концентрације бирачког тела које преферира одређеног кандидата или политичку странку. У овако обликованој изборној јединици кандидат (странка) који

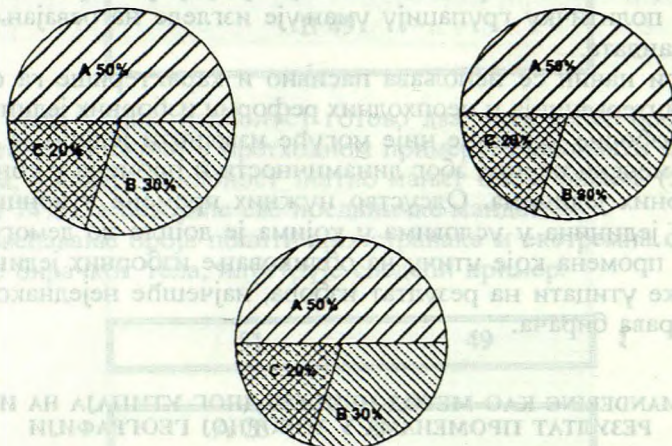
⁵ Назив потиче из изборне праксе САД и обликовања једне изборне јединице за извесног господина Церија, а која је визуелно подсећала на саламандер. Отуда је настала кованица *Gerrymandering*.

⁶ Касније је овај израз добио шире значење обухватајући не само изборне јединице бункере, већ и сваки други вид политички пристрасне поделе на изборне јединице.

ужива популарност међу одређеним бирачима има изгледа на сигурну изборну победу само ако је бирачко тело концентрисано у изборној јединици. У противном његови изгледи на изборни успех су минимални. Овакве изборне јединице називају се и изборним јединицама утврђењима (бункерима).

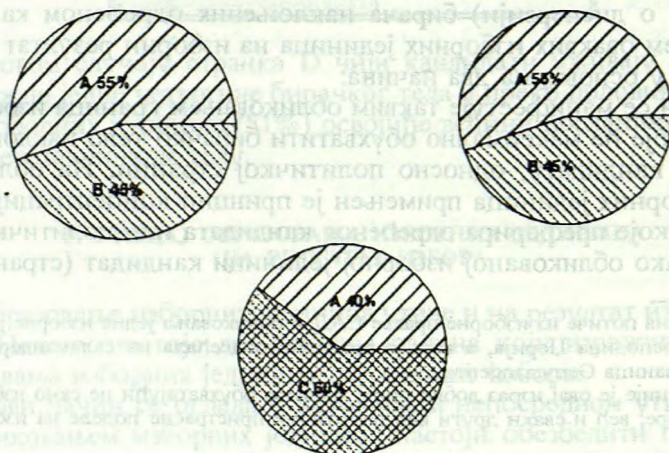
Следећи пример илуструје овакво обликовање граница изборних јединица:

Првобитне границе изборних јединица

Мандат у све три изборне јединице осваја кандидат странке А, док кандидат странке С нема никаквих изгледа да освоји мандат при оваквом постављању граница изборних јединица.

Нове границе изборних јединица на истој популацији бирача

У новој подели исте бирачке популације на три изборне јединице, бирачко тело које је наклоњено кандидату странке С, концентрисано је у трећој изборној јединици (изборна јединица бункер — утврђење), у којој овај кандидат осваја мандат. Новим обликовањем граница између изборних јединица, мандат у изборним јединицама 1 и 2 припашће кандидату странке А који у укупном бирачком телу ужива подршку преко половине бирача. Кандидат странке В неће бити изабран иако у укупном бирачком телу ужива подршку приближно једне трећине бирача. Кандидат странке С освојиће мандат у једној изборној јединици иако у укупном бирачком телу ужива подршку свега једне петине бирача.

Други начин обликовања изборних јединица почива на дисперзији (расцепканости) и подели бирачког тела. Обликовањем граница изборне јединице бирачко тело које преферира одређеног кандидата се цепа између више изборних јединица. На тај се начин постиже неутрализација изборног потенцијала тога кандидата што за последицу има губитак на изборима.

Следећи пример илуструје овакво постављање граница између изборних јединица:

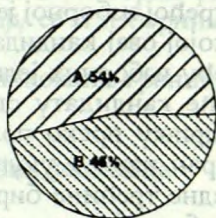
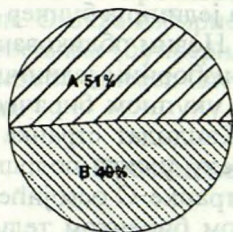
Првобитне границе изборних јединица

У овом случају у првој изборној јединици мандат ће освојити кандидат странке А (85% бирача у овој изборној јединици гласало је за кандидата А), док ће у другој мандат припасти кандидату странке В (80% бирача гласало је за кандидата В).

Нова подела на изборне јединице поставила је границе изборних јединица распоређујући бирачки потенцијал кандидата странке В у две изборне јединице тако да у свакој од изборних јединица понаособ не прелази половину. Изборни резултат ће у том случају бити освајање оба мандата од стране кандидата странке А. У овом случају изборни потенцијал странке А боље је распоређен у изборним јединицама, а при том је неутрализован изборни потенцијал странке В.

Новe границe изборних јединица идентичном бирачком телу

Овај пример илуструје и проблем тзв. „бачених гласова”. „Баченим гласовима” у униноминалним изборним јединицама називају се сви они гласови преко 50% које освоји кандидат странке фаворита изборне утакмице. У изборним јединицама у којима се бира само један кандидат ови гласови не придоносе освајању посланичког места, јер је за освајање посланичког места довољно преко половине гласова. Сви гласови освојени преко тог броја су сувишни у конкретној изборној јединици, јер не придоносе освајању мандата. Али, ови гласови могу одлучујуће допринети освајању мандата у некој другој изборној јединици, у којој кандидати странке фаворита не уживају довољну популарност.

7. ОБРАЗОВАЊЕ ИЗБОРНИХ ЈЕДИНИЦА И ОДНОС ПРЕМА ОСНОВНОМ НАЧЕЛУ КОНСТИТУИСАЊА ПРЕДСТАВНИЧКОГ ТЕЛА

Поред правила која се примењују на освајање, односно расподелу мандата образовање изборних јединица може непосредно, па и пресудно утицати на карактер изборног система, доводећи до промене, или одступања типа изборног система од основних правила примењених на конституисање представничког тела.

Облик у коме се то испољава различит је када су у питању униноминалне, односно плуриноминалне изборне јединице.

а) Униноминалне изборне јединице

У изборним системима који почивају на већинском принципу за обликовање изборних јединица (униноминалне изборне јединице) од посебне је важности таква подела бирачког тела између изборних јединица у којој ће свака од изборних јединица обухватити подједнаке делове бирачког тела. Репрезентовање грађана у парламенту у изборним системима који већински принцип узимају као темељни принцип обликовања представничког тела, је легитимно само ако почива на начелу један човек један глас, дакле, ако уважава принцип једнакости грађана у остваривању бирачког права, и на то ослоњен принцип већине као основ представљања и одлучивања. Подједнак

обухват бирача у свакој изборној јединици је претпоставка да ће сваки глас бирача имати једнаку вредност и обезбеђује једнакост бирачког права.

Већа одступања у погледу броја бирача обухваћених подручјем изборних јединица воде прикривеној неједнакости бирачког права, јер се један посланик бира на неједнак број грађана (бирача). Ако изборне јединице обухватају неједнак број (грађана) бирача, а у свакој изборној јединици се бира један посланик, тада ће у једној изборној јединици за избор посланика бити потребан мањи број гласова, а у другој већи. Бирачи ће у том случају бити у неједнаком положају, бирачко право неће бити једнако јер не уважава правило један човек — један глас.

Следећи пример ово илуструје:

Изборна јединица I 10.000 грађана — бира се један посланик

Изборна јединица II 20.000 грађана — бира се један посланик

Вредност гласова у првој у поређењу са другом изборном јединицом је 1 : 2, што значи да један глас дат у првој изборној јединици вреди као два гласа дата у другој изборној јединици.

Ако, дакле, у униноминалним изборним јединицама, границе изборних јединица буду постављене тако да изборне јединице обухватају неједнак број грађана (бирача) биће угрожен основни принцип на коме се конституише представничко тело — принцип једнакости бирачког права. Прикривена неједнакост бирачког права до које долази услед значајнијих одступања у обухвату бирачког тела у појединим изборним јединицама угрожава и основни принцип одлучивања у представничком телу — принцип већине, јер парламентарна већина стварно није ослоњена на једнакост бирачког права.

б) Плуриноминалне изборне јединице

Пресудно питање приликом образовања плуриноминалних изборних јединица је број посланика који се бира у једној изборној јединици. Овај број у подједнакој мери изражава два принципа конституисања представничког тела: начело једнакости бирачког права и начело сразмерности представљања.

С обзиром на могућност испуњавања ова два подједнако значајна начела, у литератури која обрађује изборну проблематику, плуриноминалне изборне јединице се групишу у три подгрупе. Према Д. Нолену ове подгрупе су:

— Мале изборне јединице. То су оне плуриноминалне изборне јединице у којима се бира два до пет посланика.

— Средње изборне јединице. У овој су групи оне плуриноминалне изборне јединице у којима се бира од шест до десет посланика.

— Велике изборне јединице. Ова подгрупа обухвата изборне јединице у којима се бира преко десет посланика.

Учинак сразмерности (тзв. индекс пропорционалности) непосредно је повезан са типом изборне јединице. У малим изборним јединицама индекс пропорционалности је низак, а у великим изборним јединицама висок. Поред тога процентуална препрека гласова неопходних за освајање мандата у малим изборним јединицама је висока, док је у великим изборним јединицама ниска.

Следећа табела илуструје однос величине изборне јединице, процентуалну препреку за освајање мандата и индекс пропорционалности:

величина изборне јединице	процентуална препрека	индекс пропорционалности
мала	висока	низак
средња	средња	средњи
велика	ниска	висок

Изборни систем који почива на начелу пропорционалности и на расподелу мандата примењује неки од критеријума пропорционалне расподеле мандата, уколико се реализује у малим плуриноминалним изборним јединицама даће изборни резултат који даје примена изборног система заснованог на већинском принципу (у облику релативне већине).

Тако, на пример у плуриноминалној изборној јединици са три мандата шансе за освајање мандата имаће странка која освоји најмање 18% гласова, а реалне изгледе на заступљеност у представничком телу имаће три странке⁷. Када би једној изборној јединици припало девет мандата (изборна јединица средње величине) и странка са мање од 9% гласова имала би изгледа да суделује у расподели мандата и буде заступљена у представничком телу. Индекс пропорционалности је у првом случају низак, док је у другом средњи.

Велике плуриноминалне изборне јединице, дакле, олакшавају освајање мандата и увећавају изгледе да и мање политичке странке буду заступљене у парламенту, јер умањују проценат гласова које је потребно освојити како би се суделовало у расподели мандата.

Променама у величини изборних јединица, посебно изборном географијом која почива на малим плуриноминалним изборним јединицама могуће је, не мењајући основна правила која пресуђују у расподели мандата изменити природу изборног система преображавајући пропорционални изборни систем (с обзиром на резултат избора) у већински изборни систем.

Из изнетог следи да се начело пропорционалности у конституисању представничког тела у подједнакој мери обезбеђује са једне стране методом расподеле мандата (метод прерачунавања гласова), а

⁷ Ово може илустровати изборни систем примењен у Ирској.

Др Душан Николић
доцент Правног факултета у Новом Саду

ТИТУЛАРИ ЗАКОНСКОГ ПРАВА ПРЕЧЕ КУПОВИНЕ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ЗЕМЉИШТА*

САЖЕТАК: Законско право прече куповине пољопривредног земљишта је установљено у интересу широког круга субјеката. Таква нормативна концепција је, по ауторовом мишљењу, у нескладу са опредељењима наше земље за тржишну привреду и слободу уговарања као и са трендовима који се могу уочити у развијеним правним системима. Аутор сматра да ово право треба признати само власницима суседних парцела, без обзира да ли се ради о пољопривредним предузећима, задругама, земљорадницима или појединцима којима земљорадња није основна делатност. У раду су предложени критеријуми за утврђивање приоритета у случају конкуренције више права прече куповине.

Кључне речи: пољопривредно земљиште, законско право прече куповине, титулари, власници суседних парцела, критеријуми приоритета.

1. ОПШТИ ПОЈАМ ПРАВА ПРЕЧЕ КУПОВИНЕ

Правом прече куповине се пружа могућност одређеном лицу да пре осталих интересената куповином прибави право својине на ствари коју је власник понудио на продају. Титулар овог права има приоритет у односу на сва друга лица. Но, то не значи, као што се често тврди у стручној литератури, да понуда најпре мора бити учињена њему. Наиме, нема никакве сметње да продавац претходно води преговоре са другим лицима па чак и да са њима под *одложним*

* Рад примљен: 20. VII 1996.

(сусјензивним) *условом*¹ закључи купопродајни уговор који ће производити правно дејство тек ако право прече куповине не буде реализовано. У противном, одредбе Закона о облигационим односима које се тичу услова и сличних модификација правних послова, не би биле применљиве у оваквим ситуацијама. Сличан проблем би могао настати и у случају конкуренције права прече куповине. Оно, наиме, може бити истовремено установљено у корист више лица, и то тако да нека од њих уживају приоритет у односу на друга. Са практичног становишта, било би ирационално налагати продавцу да понуде чини по прописаном редоследу, уз обавезу да сачека да протекне законски рок за одговор пре но што се обрати сваком следећем титулару.

Summa summarum, рачио овог института није у томе да титулар права прече куповине буде први понуђен, већ да буде у таквој правној позицији да може постати власник одређене ствари ако за то има интереса и материјалних могућности. У том смислу, законом је прописано да продавац има обавезу да намеру отуђења и услове продаје саопшти титулару права прече куповине. Саопштавање наведених података нема значај простог обавештавања нити позивања на преговоре, већ се њиме чини конкретна понуда за закључење уговора.² Понудилац је њоме везан док понуђени не одговори а најдуже до истека рока предвиђеног за одговор. Прихватам понуде настаје уговорни однос у којем титулар права прече куповине остварује свој, правом признат интерес. Уколико понуђени одбије понуду или на њу не одговори у одређеном року, понудилац може продати ствар трећем лицу али не под повољнијим условима.

Ако власник прода ствар трећем лицу под повољнијим условима или без претходне понуде титулару права прече куповине, настаће санкционисана повреда овог права. У таквим случајевима носилац повређеног права прече куповине може судским путем захтевати да му ствар буде уступљена под истим условима. Он тада стиче тзв. *право прече куповине*.

2. ВРСТЕ ПРАВА ПРЕЧЕ КУПОВИНЕ

Право прече куповине може бити установљено уговором, односно, посебном уговорном клаузулом, једностраном изјавом воље оставиоца за случај смрти (тестаментом) и законском одредбом. У том смислу је могуће разликовати *уговорно*, *тестаментално* и *законско право прече куповине*.

Природа права прече куповине је често условљена природом интереса који се њиме штите као и врстом ствари (објекта) на које

¹ В.: чл. 74. Закона о облигационим односима.

² У том смислу В. пресуду Окружног суда у Београду, Гж. 9099 и пресуду Врховног суда Србије, Рев. 4027/93, Судска пракса 1/1995, стр. 40.

се односи. Законским правом прече куповине грађевинског земљишта, шума, споменика културе, архивске грађе, пољопривредног земљишта и сл. првенствено се штити јавни интерес. Уговорним и тестаменталним правом прече куповине, по правилу, остварују се појединачни имовински интереси које признају норме важећег права. У конкуренцији наведених врста права прече куповине, предност се даје законском праву и заштити јавних интереса.

3. ТИТУЛАРИ ЗАКОНСКОГ ПРАВА ПРЕЧЕ КУПОВИНЕ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ЗЕМЉИШТА

Правом прече куповине се ограничава право својине, односно, овлашћење слободног располагања стварима (*ius disponendi*) које из њега проистиче. Ово ограничење је нарочито изражено у случају законског права прече куповине када се објективним правом (правном нормом), независно од воље власника одређене ствари, спутава слобода уговарања. Зато се оно, у развијеним правним системима који почивају на приватној својини и тржишној привреди, ретко или чак уопште не срећу.³ У нашој земљи, тај институт је за кратко време претрпео више радикалних промена које су, на жалост, биле међусобно противречне и системски неусаглашене. Најбољи пример за то пружају прописи о праву прече куповине пољопривредног земљишта.

3.1. Легислатива

Војвођанским Законом о промету непокретности из 1975. године⁴ установљено је право прече куповине обрадивог земљишта у корист организације удруженог рада која се бави пољопривредном производњом у месту, односно, општини на чијој територији се налази земљиште које власник жели да прода. Иако прилично рестриktivна, бар са становишта могућег броја титулара права прече куповине, ова законска одредба се временом показала као непримерена дугорочнијим правно-политичким одређењима, па је стављена ван снаге 1989. године.⁵ Тиме је у Војводини укинута законско право прече куповине пољопривредног земљишта. Међутим, већ исте године, након престанка важења војвођанског Закона о промету непокретности и проширења примене истоименог републичког закона на целокупну територију Републике Србије, право прече куповине по-

³ Но, право прече куповине пољопривредног земљишта побуђује одређени научни интерес. В. нпр.: Alain Bugnon, *Le droit de préemption agricole*, Thèse de licence présentée à la Faculté de droit de l'Université de Lausanne, Lausanne, 1991.

⁴ „Сл. лист САП Војводине”, 1/1975.

⁵ В. Закон о изменама и допунама Закона о промету непокретности („Сл. лист САП Војводине”, бр. 18/1989).

љопривредног земљишта је поново установљено али у знатно сложенијем облику. Републичким Законом о промету непокретности из 1981. године⁶ одређен је већи број титулара наведеног права. Наиме, било је прописано да власник који одлучи да прода пољопривредно земљиште, има обавезу да закључење уговора о купопродаји најпре понуди организацији удруженог рада која се бави пољопривредном производњом и земљорадничкој задрузи на територији општине на којој се земљиште налази. Новелама истог закона из 1987. године,⁷ круг титулара права прече куповине је проширен. Лице које жели да прода своје земљиште мора најпре доставити писмену понуду пољопривредној организацији удруженог рада, земљорадничкој задрузи, општини и земљораднику — сопственику суседног земљишта. Уколико постоји више суседа земљорадника, право прече куповине има сваки од њих, али првенствено у остваривању права, према важећим прописима, припада оном чије се земљиште претежним делом граничи са земљиштем продавца.

3.2. Судска пракса

Судови рестриктивно тумаче законске одредбе настојећи да сузе круг титулара права прече куповине пољопривредног земљишта. Тако је Врховни суд Србије у једној одлуци заузео став да „обавеза продавца да понуди на продају непокретност земљораднику — власнику суседног земљишта *ограничава продајцу уставно право да слободно располаже својом имовином* (подвукао Д. Н.), па се стога одредба члана 22. став 2. Закона о промету непокретности има тумачити уже, односно у корист продавца, тако да је овај дужан да непокретност понуди на продају само земљораднику који се бави пољопривредном делатношћу као основном делатношћу а не и лицу које је у радном односу или је остварило право на пензију а у исто време се бави земљорадњом.”⁸

3.3. Како би могло бити (de lege ferenda)

На основу свега што је до сада речено може се закључити да је развој института прече куповине попримио ток који је супротан трендовима у развијеним правним системима. Постојећа нормативна решења се косе и са начелним опредељењима наше земље за једнакост свих облика својине и слободу правног промета. Законско право

⁶ „Сл. гласник СР Србије”, бр. 43/1981.

⁷ В. Закон о изменама и допунама Закона о промету непокретности („Сл. гласник СР Србије”, бр. 28/1987).

⁸ Рев. 1375/91. Према: Ј. Гајовић, *Право прече куповине, Правни живот*, 11—12/1991, стр. 1437.

прече куповине пољопривредног земљишта је установљено у интересу широког круга субјеката и несумњиво представља знатно ограничење слободе уговарања. Промет некретнина је успорен, скуп и скопчан са сложеним формалностима које често немају рационално оправдање.⁹ Осим тога, у условима монетарне нестабилности постоји и ризик од широке злоупотребе овог права.¹⁰

Промене на нормативном плану су очигледно неопходне. Питање је само када ће бити извршене и у ком обиму. Најрадикалнија би свакако била одлука о потпуном укидању законског права прече куповине пољопривредног земљишта. Промет непокретности би тада био убрзан, поступак овере уговора поједностављен, рад судова (од писарнице до парнице) би у знатној мери био олакшан... Но, осим ових несумњиво позитивних ефеката могле би се очекивати и неке негативне последице. Процес социјалног раслојавања на селу би био интензиван а ризик од наглог сиромашења и економске пропасти ситнијих, па и средњих поседа, повишен. Ако се има у виду чињеница да пољопривреда у нашој земљи ангажује релативно велик проценат радно способног становништва, постаје јасно да се држава, у периоду транзиције, не може одрећи било ког правног института који би, макар и посредно, могао допринети остваривању дугорочних циљева економске и социјалне политике. Законско право прече куповине може позитивно утицати на укрупњавање и просторну концентрацију пољопривредних имања уз истовремено успоравање социјалног раслојавања становништва. Зато га до даљњег не би требало укидати. Битно је само да круг његових носилаца буде правилно одређен и сведен на неопходну меру.

Фаворизовање пољопривредних предузећа, земљорадничких задруга и општина у односу на земљорадничка имања је у супротности са начелним опредељењима за равноправност свих облика својине. Осим тога, чиме оправдата чињеницу да се приоритет даје појединим привредним субјектима независно од тога да ли се њихове обрадиве површине уопште граниче са парцелом коју власник нуди на продају. По логици ствари, укрупњавање поседа подразумева, просторну блискост некретнина које припадају различитим лицима.¹¹ Зато би законско право прече куповине требало установити само у корист власника суседних парцела. При том је небитно да ли су у питању предузећа, задруге, земљорадници или чак и лица којима пољопривреда није основна већ допунска делатност. Према Уставу

⁹ В.: Д. Николић, *Најлапша административне праксе за изјаву о неприхваћању понуде за закључење уговора о куповини некретности*, ГАКВ, 6/1992.

¹⁰ Детаљније: Д. Николић, *Право прече куповине у условима високе инфлације*, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 4/1989; Д. Николић, *Злоупотреба законског права прече куповине*, *Зборник реферата са међународне конференције о злоупотреби права*, Правни факултет у Нишу, 1996.

¹¹ Земљишне парцеле се могу накнадно груписати путем комасације и арондације, али је то скопчано са великим трошковима који оптерећују не само аграрне интересенте већ и друштво у целини.

сви грађани су једнаки у правима и дужностима без обзира на имовно стање и друга лична својства у која несумњиво спада и занимање.¹² У том смислу би требало преиспитати актуелно становиште судске праксе по ком је законско право прече куповине установљено само у корист земљорадника.

Основни и једини носилац законског права прече куповине пољопривредног земљишта би, *de lege ferenda*, требао да буде власник суседног земљишта. Пошто се земљишне парцеле најчешће истовремено граниче са више других, потребно је прецизно одредити који ће од суседа имати приоритет. До сада је предност давана власнику чији се земљишни посед већом дужином граничио са земљиштем које је понуђено на продају. Такво нормативно решење несумњиво има рационално оправдање. Оно је у складу са настојањем да се укрупњавањем поседа рационализује пољопривредна производња: Чињеница је, међутим, да постоје ситуације у којима би требало водити рачуна и о другим потребама. Није ли нпр. логично да приоритет буде дат суседу који би куповином понуђеног земљишта отворио пут ка својој парцели-енклави или на други начин побољшао услове за пољопривредну производњу. Наравно, осим ових, треба размотрити и друге критеријуме за утврђивање првенства при остваривању права прече куповине.

THE SUBJECT OF LAWFUL RIGHT FOR OPTION TO BUY THE AGRICULTURAL LAND

Dr Dušan Nikolić

Summary

The lawful right of option to buy the agricultural land is established in interest of broad circle of subjects. That normative conception, in author's opinion, is in discord with our country determination for the market economy and for the freedom of agreement. The author considers that this right should be accepted only for owners of neighbor parcels. In the article there are proposed for the criterions of priority in the case of competition of more subjects for the option to buy.

Key words: agricultural land, lawful right of option to buy, owners of neighbor parcels, criterions of priority.

¹² В.: чл. 20. Устава СРЈ и чл. 13. Устава РС.

Јован Л. Јерковић
судија Врховног суда Војводине у пензији

ВРСТЕ КЊИЖНИХ УПИСА КОД КАТАСТРА НЕПОКРЕТНОСТИ*

Јавна евиденција о непокретностима и правном режиму на њима чини једну од основних компоненти сваке правне државе. У правном систему наше државе катастар непокретности прокламован је за јавну књигу, која представља јединствени институционално организовани облик основне званичне евиденције о непокретностима и правима за њих везаним. Заснивање и одржавање катастра непокретности као једног модерног система јавне евиденције о непокретностима регулисано је одредбама Закона о државном премеру и катастру и уписима права на непокретностима од 1992. године (у даљем тексту: закон). Према тим законским одредбама следи, да катастар непокретности од постојећих земљишних књига (чл. 151. закона) преузима у потпуности њихову основну функцију, која се састојала у регулисању правног режима на непокретностима и евидентирању права на њима, као и промена правног стања код тих непокретности у циљу сигурности јавног промета.

Катастар непокретности у свом функционисању које је специјалног наменског карактера, треба да се одржава и манифестује путем одговарајућих и специфицираних уписа зависно од предмета уписа. Међутим, закон у првобитном тексту уопште не предвиђа врсте уписа који би се примењивали у поступку одржавања катастра непокретности. Само је дефинисано начело уписа (формално начело) по коме се права на непокретностима стичу, преносе, ограничавају и престају искључиво уписом у катастар непокретности, који стога има строги конститутивни карактер. Право настало уписом у катастар непокретности (законски начин стицања) добија апсолутно

* Рад примљен: 18. VI 1996.

правно дејство према трећим лицима (erga omnes) од дана уписа (ст. 1. и 3. чл. 5. закона). Ова несхватљиво остављена празнина у закону коначно је отклоњена тек најновијим обимним изменама и допунама закона (Службени гласник РС бр. 12/96). То је учињено на тај начин, што је једноставно у целини преузето правно правило из пар. 8. бив. Закона о земљишним књигама (ЗЗК) од 1930. године које дефинише врсте књижних уписа и њихову номенклатуру. Тако тек сада код катастра непокретности постоје три врсте уписа: 1. укњижба, 2. предбележба и 3. забележба (новела чл. 58г).

1. УКЊИЖБА (INTABULATIO)

Укњижба је упис којим се дефинитивно стиче, преноси или престаје одређено право на непокретностима без посебног оправдања. Стога је овај упис у позитивној форми безусловно стицање односно у негативној форми безусловно брисање одређеног књижног права (екстабулација). Укњижба у својој негативној форми може да се односи на све врсте уписа, осим забележбе, као на пример укњижба брисања укњижбе, укњижба брисања предбележбе.

Према новели у чл. 58а-б закона предмет укњижбе могу бити:

- а) Право својине на непокретности као својина одређеног лица, сусвојина, заједничка својина и етажна својина,

Носилац права располагања у погледу непокретности у друштвеној својини,

Носилац права својине на непокретности у државној својини, а поред њега уписује се и носилац права коришћења, односно корисник непокретности,

Право коришћења ранијег сопственика на градском грађевинском земљишту, односно право коришћења другог лица стечено у складу са законом.

На основу новеле у чл. 58е ст. 1. у вези чл. 25. закона, носилац права својине, коришћења односно корисник непокретности, носилац права у погледу располагања и држалац непокретности (радикална новина — чл. 58з), уписује се на земљишту у „Б” лист непокретности, а на зградама, посебним деловима зграде и на другим грађевинским објектима у „В” лист непокретности.

- б) Право стварне и личне службености, право стварног терета (реални терети), заложно право (хипотека) и одређена облигациона права: право дугорочног закупа, уговорно право прече куповине, право откупа и прекупа. Ова се права као терети уписују у „Г” лист непокретности (ст. 2—3, чл. 58е).

Само напред наведена имовинска права (под а—б) су способна да буду предмет самосталног уписа (укњижбе) у катастар непокретности, па отуда и носе општи назив „књижна права” (види и новелу чл. 106е закона). У закону ништа није речено за поједина књижна права о начину уписа њихове садржине у катастар непокретности, а

што се посебно односи на право службености (персоналне и реалне) и право стварног терета (реални терети), који се као законом означени терети уписују у „Г” лист непокретности (ст. 2. чл. 58е у вези тач. 4. ст. 1. чл. 25). То је свакако пропуст у закону који у поступку уписивања наведених права може да изазове потешкоће и проблеме. За разлику од закона о катастру непокретности у земљишнокњижном праву постоји веома важно начело „специјалитета” (пар. 10—14. бив. ЗЗК), које је суштински повезано са начелом уписа (формално начело). По том начелу се између осталог тражи, а што посебно важи за право службености, реалне терете и хипотеку, да из предмета уписа мора бити видљива садржина и обим уписаног права. Стога ова права односно обавезе које из њих проистичу морају бити прецизно и специфицирано означена (количински и квалитативно), јер само тако означена ова права могу бити предмет уписа у земљ. књиге (пар. 12. бив. ЗЗК). Наведено начело очигледно се има применити и на упис поменутих права у катастар непокретности која, ако су само на приказани начин уписана могу стећи стварноправно дејство и према трећим лицима (*erga omnes*) почев од дана уписа (ст. 1. и 3. чл. 5. закона).

Укњижба се врши са основу исправе која је по одредбама постојећег закона подобна за коначни упис права (ст. 1. чл. 58д). То су правоснажне одлуке надлежног органа (суда, управе, неки други акт о конституисању права на непокретности сагласно закону) и исправа о правном послу сачињена у складу са законом (чл. 58в). У закону нема посебне одредба која би дефинисала битне услове у погледу садржине исправе о правном послу, да би она била подобна за коначни упис права на непокретности, што је несумњиво озбиљан пропуст законодавца. Само се посредно из појединих одредаба закона парцијално може закључити које битне услове исправа треба да садржи као на пример: непокретности се морају означити подацима из катастарског операта (чл. 106а), потписи уговарача морају бити оверени (чл. 58д), означање ранијег носиоца права (књижног претходника) и да је према њему право новог носиоца утврђено (чл. 106в). За разлику од закона у правном правилу из пар. 39. бив. ЗЗК детаљно је прописано шта све треба да садржи приватна исправа о правном послу на основу које се врши укњижење, а између осталог и следеће:

1. Видљив правни основ тј. ваљан правни разлог (*causa*) којим се стиче, преноси или укида стварно право, а *causa* може бити: *obligandi*, *solvendi*, *donandi* и *credendi causa* зависно од сврхе која се правним послом има постићи. Ово из разлога, јер земљишнокњижно право не признаје апстрактне уписе, а то начело сада важи и за право катастра непокретности. То значи, да укњижба права у катастар непокретности добија конститутивни значај и апсолутно стварноправно дејство само ако има за подлогу ваљан материјалноправни супстрат.

2. Изричну изјаву књижног претходника да пристаје на укњижбу или предбележбу (*clausula intabulandi*), која се изјава може дати и у посебној исправи или у молби за укњижење. Давање ове изјаве не улази у правни посао (*titulus*), већ у начин стицања (*modus acquirendi*). Пристанак књижног претходника као неопходан услов за дозволу укњижбе је израз начела консенса заступљеног у земљишно-књижном праву, који се огледа у правилу да за дозволу укњижбе треба обострана сагласност с једне стране у форми захтева, а с друге стране у форми пристанка у табуларној исправи. Сада се поставља принципијелно питање: да ли је и са аспекта зак. прописа о катастру непокретности даље потребна *clausula intabulandi* као неопходан услов за дозволу укњижбе, а то питање се не поставља без основа. Већ је речено да по чл. 106в закона у исправи о правном послу мора бити означен књижни претходник (ранији носилац права) и у односу на њега право новог носиоца утврђено. Није јасно и тиме спорно, шта закон подразумева под тим утврђеним правом новог носиоца, а имајући у виду да изјава књижног претходника није саставни део правног посла (*titulus*), него спада у начин стицања (*modus acquirendi*). Право на непокретности се стиче и престаје уписом у катастар непокретности и то представља законски начин стицања (ст. 1. и 3. чл. 5. закона). Стога би се право новог носиоца могло третирати и као право на укњижење, те да је то право према књижном претходнику утврђено ако постоји његова изјава за пристанак на укњижбу дата у табуларној исправи. Поготово, што је у одредби ст. 2. чл. 58д закона предвиђена и могућност предбележбе у случају да исправа за упис не садржи „овлашћење у укњижбу”. Да ли је по интенцији законодавца то овлашћење за укњижбу идентично са оним правом новог титулара, које мора бити утврђено према књижном претходнику (чл. 106в), као неопходан услов за дозволу укњижбе. У исправи на основу које се врши упис књижни претходник мора бити означен из разлога одржавања неопходног континуитета у уписном низу преноса права у катастру непокретности. Према њему утврђено право новог носиоца може да се односи само на постојање ваљаног правног основа (разлога, каузе) којим се стиче, преноси или престаје стварно право на непокретности, ако је видљиво означен у исправи о правном послу. Стога речено овлашћење за укњижбу мора бити садржано у исправи за упис у случају када је захтев за укњижбу поднесен путем пуномоћника, а не непосредно од новог носиоца права. Све напред изнето, а и констатација да у закону нема одредбе која би макар посредно упућивала на потребу даље примене *clausule intabulandi*, наводи на закључак да ова клаузула као услов за дозволу укњижбе у садржини табуларне исправе више није потребна. При томе треба имати у виду, да је у закону изричито и то посебном одредбом предвиђено како се упис права на непокретности на новог носиоца права неће дозволити, ако у исправи на основу које се врши упис није означен ранији носилац права (књижни претходник) и

према њему право новог носиоца није утврђено (чл. 106в). Дакле, овде уопште није предвиђена могућност накнадног отклањања наведеног недостатка у садржини исправе за упис дозволом предбележбе, као у другим случајевима (види и пар. 42. бив. ЗЗК).

Укњижба као специјални упис права у катастар непокретности по свом конститутивном значају и стварноправном дејству представља најпотпунији израз у закону усвојеног начела уписа (формално начело) по коме се стварна права на непокретности једино могу стећи уписом у катастар непокретности. Тако дефинисано начело уписа указује да се оно заснива на концепцији апсолутне конститутивности карактера уписа (ст. 1. чл. 5). Стога се у његовој практичној примени без изузетка искључује могућност ванкњижног (вануписног) стицања стварних права на непокретности. Но, ипак постоје случајеви у којима се стиче право својине и друга права на непокретности и без уписа у јавне књиге. То су случајеви оригинарног стицања (тзв. *aquisitio originaria*) у којима се право својине на непокретности конституише по самом закону (*ex lege*) — чл. 21. и сл. сав. Закона о основним својинско-правним односима од 1980. године. Код деривативног начина стицања права својине упис у јавне књиге није потребан када је у питању стицање по основу наслеђивања (чл. 36. пом. сав. закона) и извршна продаја непокретности (чл. 167. Закона о извршном поступку од 1978. године).

Треба нагласити, да се у наведеним случајевима стицање права својине на непокретности без уписа у јавне књиге не своди само на одређени правни основ (*titulus*) за укњижбу права својине, већ се потпуно стиче само стварно право са свим ефектима стварноправног дејства. Стога би накнадна укњижба у јавне књиге имала само декларативни, а не конститутивни карактер. Њоме се у ствари региструје постојећи материјалноправни основ на којем се темељи већ ванкњижно стечено право својине, али добија апсолутно стварноправно дејство (*erga omnes*) исто као код конститутивног уписа. Систем земљишних књига признаје наведене случајеве ванкњижног стицања права својине и других стварних права (нпр. реалне службености) на непокретности, па је тиме у пракси било релативизирано начело апсолутне конститутивности уписа у земљ. књиге (пар. 4. бив. ЗЗК).

Приказани несклад између републичког закона о катастру непокретности и поменутих савезних закона који предвиђају могућност стицања права својине на непокретности по самом закону (*ex lege*) без уписа у јавне књиге, може итекако да се негативно одрази на управну и судску праксу појавом проблема до сада непознатих у пракси заснованој на примени правила земљишнокњижног права.¹

¹ Овај проблем је исцрпно разматран у чланку истог аутора *Катастар непокретности као основна евиденција о непокретностима и правима на њима*, објављен у Гласнику АКВ бр. 12/95.

Настали несклад између прописа наведених закона могуће је отклонити једино изменом и допуном одредаба о начелу уписа у чл. 5 реп. закона о катастру и то тако, да и право на непокретности настало по самом закону има правно дејство према трећим лицима (*erga omnes*) од дана уписа.

2. ПРЕДБЕЛЕЖБА (PRAENOTATIO)

Предбележба (пренотација) је упис којим се условно стиче, преносе или престају права на непокретностима (ст. 3. чл. 58г). Она се врши на основу исправе која није подобна за коначни упис права (потписи уговорача на исправи нису оверени, исправа не садржи овлашћење за укњижбу, акт органа који је основ за стицање права на непокретности није постао правоснажан, односно извршан) — ст. 2. чл. 58д закона.

Следило би из изложеног да закон дефинише само одређене недостатке у исправи који је чине неподобном за коначни упис (укњижбу), али је оставља подобном за дозволу предбележбе ради могућности накнадног отклањања тих недостатака који су сметња за коначни упис права. По свему судећи ти су недостаци у закону таксативно наведени, а не само егземпларно набројани. То значи да је могућност за дозволу предбележбе везана само за те недостатке (има их три) у исправи, који је чине неподобном за коначни упис, а не и за неке друге недостатке у исправи чије постојање такође представља сметњу за укњижбу права. На исправност ове закључне констатације указује новелирана одредба ст. 1. чл. 14 (чл. 8. новела) у вези чл. 10б. новела закона по којој у одлуци о промени носиоца права својине и других стварних права на непокретности — непокретност се означава подацима из катастра непокретности (катастарског оператa). То су следећи подаци: број катастарске парцеле, површина парцеле, број листа непокретности, назив катастарске општине, име, средње име и презиме, односно назив, матични број и пребивалиште, односно седиште досадашњег и новог носиоца права непокретности. Све те податке из катастарског оператa треба да садржи и исправа (акт надлежног органа или исправа о правном послу) да би била подобна за коначни упис права. Ако непокретности у исправи нису означене наведеним подацима из катастарског оператa, орган који врши упис затражиће од органа који је акт донео или од лица које тражи упис, односно у чију корист се упис врши, да у одређеном року недостатке у исправи отклони. У случају да се по том захтеву не поступи, наведени орган ће решењем одбити упис (ст. 2. и 3. чл. 10ба).

Из досадашњег излагања може се основано извести закључак, да је у закону извршена категоризација могућих недостатака у исправи за упис који је чине неподобном за коначни упис права. У једну категорију су сврстани недостаци који се односе само на по-

требне податке из катастарског операта, а у другу категорију недостаци који нису таквог карактера и не спадају по закону у домен катастарског операта. То су они подаци таксативно наведени у ст. 2. чл. 58д закона: 1. овера потписа уговорача на исправи, 2. овлашћење за укњижбу и 3. клаузула правоснажности односно извршности на акту органа који је основ за стицање права на непокретности. Само у овом другом случају ради се о исправи неподобној за коначни упис права, али на основу које се може дозволити предбележба. Овде треба додати, да се и непосредно може поставити захтев само за дозволу предбележбе, ако носилац права — подносилац захтева располаже са исправом у којој постоје неки од поменутих недостатака.

Предбележба постаје укњижба кад се у року одређеном у решењу (не може бити краћи од 15 дана нити дужи од шест месеци) отклоне напред наведени недостаци у исправи који су били сметња за коначни упис права. Ако се у датом року ти недостаци у исправи не отклоне тј. не оправда предбележба, онда ће се извршити брисање предбележбе (ст. 3. и 4. чл. 58д).

Према изложеном следи да је предбележба условна укњижба и стога као упис привременог карактера има релативно правно дејство. Предмет забележбе могу бити сва она имовинска права која могу бити предметом укњижбе. Коначност предбележног уписа условљена је накнадним оправдањем предбележбе (раскидни услов) и то у оном обиму у којем предбележба буде оправдана. Значај предбележбе се огледа у добијању првенственог реда за укњижбу. Стога накнадно оправдана предбележба делује уназад (*ex tunc*), а то значи да се предбележно право сматра укњиженим од тренутка уписа предбележбе, те да остају у важности и сва права која су била уписана на предбележном праву. Међутим, предбележба није сметња за књижног претходника да и он врши уписе права, али су она такође условљена оправдањем предбележбе, али у негативном смислу тј. важе ако се предбележба не оправда.

У самом закону ништа није речено на који се начин врши оправдање предбележбе у катастру непокретности. Свакако се то не може учинити укњижбом, него забележбом. Разлог је у томе, да се једно те исто право (књижно) у катастар непокретности не би уписивало два пута. Стога је за накнадно оправдање предбележбе довољна само констатација у облику забележбе. Са забележавањем оправдања предбележбе истовремено ће се и то по службеној дужности извршити брисање свих права која су уписана у корист књижног претходника после уписа предбележбе.

3. ЗАБЕЛЕЖБА (ADNOTATIO)

Према правилима земљишнокњижног права забележена (аднотација) је уписивање извесних чињеница од утицаја у промету стварних права на непокретностима која су евидентирана у земљишним

књигама. Постојале су пет врсти забележби и то: 1. забележба особних односа, 2. забележба првенственог реда, 3. забележба отказа хипотекарног потраживања или подношења хипотекарне тужбе, 4. забележба спора повезана са тзв. брисовном тужбом и 5. забележба досуде — уписивање принудне јавне продаје непокретности (пар. 59—68. и 79. бив. ЗЗК).

Сада се по новом закону (чл. 58б) забележбом врши упис у катастар непокретности две врсте правних чињеница, које су од утицаја на правни промет непокретности и то:

а) чињенице које се односе на личност власника непокретности (малолетство, старатељство, лишење пословне способности). Није јасно зашто је изостављена чињеница продужења родитељског права, која такође треба да се уписује у катастар непокретности (чл. 74. у вези чл. 44. Закона о ванпарничном поступку). То важи и за чињеницу еманципације (малолетно лице закључењем брака стиче општу пословну способност). Стога је неопходно да се у том смислу закон допуни;

б) чињенице које се односе на саму непокретност — 1. покретање спора за утврђење права на непокретности, односно за брисање извршеног уписа, 2. покретање поступка експропријације, 3. постојање забране отуђења и оптерећења непокретности и 4. покретање поступка извршења на непокретности у случајевима прописаним законом који уређује извршни поступак.

Према изложеном забележба је, за разлику од укњижбе и предбележбе, таква врста књижног уписа помоћног карактера којим се евидентирају и презентирају јавности наведене правне чињенице од утицаја на личност власника непокретности и оне које утичу на понашање трећих лица у промету стварних права на непокретностима. Следило би из овога, да се забележбом само ставља до знања сваком каснијем стипендијанцу књижног права последица, да се дотични стипендијанец не може позивати на непознавање забележбом публиковане правне чињенице. Такво дејство уписа забележбе не проистиче из начела уписа, већ из начела јавности (ст. 1. чл. 4. закона) које садржи необориву претпоставку, да је садржина катастра непокретности (катастарског оператa) сваком позната. Стога се нико не може позивати на непознавање садржине катастра непокретности (чл. 39 — новела чл. 22), без обзира на убедљивост својих доказа којима би чак могао доказати објективну немогућност сазнавања.

С обзиром да су у чл. 58б закона таксативно наведене правне чињенице чији се упис у „Г” лист катастра непокретности врши забележбом (ст. 2. чл. 58е), то се не би могла дозволити конкретна забележба која није изричито предвиђена у закону. Стога нису дозвољене произвољне забележбе, нити забележбе облигационог карактера.

Забележба постојања забране отуђења и оптерећења непокретности односи се на привремене мере обезбеђења посебне врсте, које су предвиђене Законом о извршном поступку (ЗИП) од 1978. године

ради обезбеђења новчаног потраживања (чл. 266. ст. 1. тач. 2) и неновчаног потраживања (чл. 268. ст. 1. тач. 2). Оне се састоје у одређивању забране дужнику да отуђи или оптерети своје непокретности уз забележбу те забране у катастар непокретности. Забележба ове привремене мере није сметња за даље уписе књижних права на непокретности која је предмет ове забране, на основу добровољног располагања дужника. Такође та забрана није сметња ни за трећа лица да воде извршење на истој непокретности, с тим да и трећа лица када је у питању забележба забране ради обезбеђења неновчаног потраживања, могу стећи неко књижно право само ако је то потраживање правоснажно одбијено. Међутим, ако је одређена забележба спора за утврђење права на непокретности, тада нема места и одређивању привремене мере забраном отуђења и оптерећења непокретности. По прописима у чл. 265. и 267. ЗИП-а један од услова за основаност предлога за одређивање привремене мере забране отуђења и оптерећења непокретности је постојање опасности, да би без таквог обезбеђења дужник осујетио или знатно отежао остварење повериоачевог потраживања. Одређивањем забележбе спора у катастру непокретности у потпуности се обезбеђује захтев тужиоца од располагања спорном непокретношћу од стране туженог и свих захтева трећих лица. Тиме се потпуно отклања опасност о којој је напред било речи као неопходном услову за одређивање привремене мере, која се може дозволити онда кад се такво обезбеђење у истом или ширем обиму не може постићи другим постојећим правним средством. Сем тога, не би било у складу ни са основним начелима катастра непокретности да се дозволи забележба постојања забране отуђења и оптерећења непокретности ради обезбеђења тужбеног захтева, који је већ обезбеђен применом другог правног института.

Од великог је практичног значаја забележба спора која је искључиво везана за спор покренут на основу тужбе за брисање уписа предвиђеној у новели чл. 106е закона. Због специфичности и значаја ове врсте тужбе и забележбе спора, а и из разлога целисходности држимо да њихово повезано разматрање заслужује да буде тема посебног чланка.

Сви књижни уписи (укњижба, предбележба и забележба) могу се спровести само на основу решења Републичког геодетског завода (РГЗ) — организационе јединице у општини у поступку одржавања катастра непокретности.² Против првостепеног решења о упису промене може се изјавити жалба о којој одлучује РГЗ, а против решења донетог по жалби искључена је могућност вођења управног спора. Упис промене права на непокретностима врши се кад решење о дозволи уписа постане коначно (чл. 60—63. и чл. 106а и сл. новеле закона).

² За вршење стручних и управних послова по законским одредбама о општем управном поступку, а који се односе на премер и израду катастра непокретности, његово одржавање, обнову и уписе права на непокретности, искључиво је надлежан орган државне управе Републички геодетски завод — организациона јединица у општини (чл. 11. и 15. закона).

Душан Гајић

саветник Савезног уставног суда

ЗАШТИТА ПОДАТАКА О ЛИЧНОСТИ ПРЕМА УСТАВУ СРЈ И ПРЕДЛОГУ ЗАКОНА О ЗАШТИТИ ПОДАТАКА О ЛИЧНОСТИ*

За разлику од Устава СФРЈ Уставом Савезне Републике Југославије (даље: СРЈ) изричито је зајемчено једно ново право човека, а то је заштита података о личности. Наиме, одредбама члана 33. Устава СРЈ утврђено је:

„Јамчи се заштита података о личности.

Забрањена је употреба података о личности ван намене за коју су прикупљени.

Свако има право да буде упознат са прикупљеним подацима о личности који се на њега односе, као и право на судску заштиту у случају њихове злоупотребе.

Прикупљање, обрада, коришћење и заштита података о личности уређују се савезним законом.”

Као први корак у практичној реализацији наведених одредаба Устава СРЈ Савезна скупштина је почетком октобра 1992. године донела Закон о потврђивању Конвенције о заштити лица у односу на аутоматску обраду личних података („Сл. лист СРЈ — међународни уговори”, бр. 1/92). Наведена Конвенција усвојена је 28. јануара 1981. године у Стразбуру. Према члану 1. ове Конвенције њен циљ је да на територији сваке стране уговорнице гарантује сваком физичком лицу без обзира на његову националну припадност или на место становања, поштовање његових основних права и слобода, а нарочито његовог права на приватност када је реч о аутоматској обради његових личних података („заштита података”).¹

* Рад примљен: 10. I 1996.

¹ Поједини изрази за сврху ове Конвенције имају следеће значење: 1) „лични подаци” означавају сваку информацију у вези са идентификованим физичким лицем

Овде је потребно нагласити да је одредбама члана 16. Устава СРЈ утврђено да Савезна Република Југославија (даље: СРЈ) у доброј мери испуњава обавезе из међународних уговора у којима је она страна уговорница и да су међународни уговори који су потврђени и објављени у складу са уставом и општеприхваћена правила међународног права саставни део унутрашњег правног поретка. Но, како наведена Конвенција у свим својим деловима није непосредно примењива, пошто се одређени односи уређују и националним законодавством, то је, због тога, као и због обавезе утврђене Уставом СРЈ, Савезна влада у октобру 1995. године упутила Савезној скупштини Предлог Закона о заштити података о личности на усвајање.

Дакле, из наведеног произилази да циљ заштите личних података није заштита самих података, већ заштита личности на које се ти подаци односе, а тиме и његове информационе приватности, а то је и захтев савременог друштва за заштиту личности, слобода и права грађана.

Основним одредбама Предлога Закона о заштити података о личности (даље Предлог) утврђено је шта се у смислу Предлога сматра заштитом личних података без обзира на облик у коме су исказани. Тако под заштитом личних података сматрају се сви поступци и мере којима се спречава незаконито прикупљање, обрада, чување, коришћење и размена личних података, као и њихово изношење из земље, те је прописано да се лични подаци могу прикупљати, обрађивати и користити само за сврхе утврђене законом, а у друге сврхе само на основу писмене сагласности грађанина.

Одредбама члана 3. Предлога утврђено је значење појединих израза у смислу тога Предлога, па тако следећи изрази имају значење:

- 1) грађанин је физичко лице на које се подаци односе;
- 2) лични подаци су информације које су садржане у збиркама тих података, а који се односе на приватност, интегритет личности, лични и породични живот и друга лична права која су у вези са идентификованим лицем или лицем које се може идентификовати;
- 3) збирка личних података је уређен скуп личних података (евиденција, регистар, датотека и сл.), без обзира на облик исказивања и средстава за њихово чување;

или лицем које се може идентификовати („заинтересовано лице”); 2. „аутоматизована збирка” означава сваку скупину информација које су предмет аутоматске обраде; 3) „аутоматиска обрада” означава следеће операције које се делимично или у потпуности обављају аутоматски: уношење података, обрада тих података помоћу логичних или аритметичких операција, уношење измена, њихово брисање, проналажење или дифузија; 4) „руководилац збирке” означава физичко или правно лице, службу или било који други орган који је према националном закону надлежан да одлучује које би категорије личних података требало унети и помоћу којих операција би те податке требало обрадити.

4) каталог збирки личних података је преглед збирки личних података, са описом њихове садржине и намене, као и начина обезбеђивања и доступности;

5) обрада личних података је скуп ручних, полуаутоматизованих или аутоматизованих активности с подацима ради прикупљања, меморисања, прегруписавања, измене, размене, преписа, претраживања, ширења, забране коришћења и брисања података;

6) руководиоца збирком личних података је државни орган или организација, правно лице и предузетник који су законом или писменом сагласношћу грађанина овлашћени да прикупљају, обрађују, чувају и преносе личне податке и да успостављају, одржавају и користе збирку личних података;

7) корисник збирке личних података је државни орган или организација, правно лице и предузетник који су законом или писменом сагласношћу грађанина овлашћени да користе збирку личних података.

I. ПРАВА И ОБАВЕЗЕ РУКОВОДИОЦА ЗБИРКОМ ЛИЧНИХ ПОДАТАКА

Одредбама чл. 4. до 10. Предлога утврђена су права и обавезе руководиоца збирком личних података, а одредбама члана 25. утврђене су казне за прекршаје наведеног руководиоца у случају да се повреде одредбе Предлога, као и казне за прекршај одговорног лица у предузећу или другом правном лицу.

Тако, према тим одредбама Предлога, руководиоца збирком личних података: успоставља збирку само за потребе предвиђене законом или на основу писмене сагласности грађанина; води каталог збирки личних података који представља јавни документ и који је доступан на увид сваком грађанину; обавеза обраде и чувања личних података престаје по престанку потребе за коју се подаци прикупљају и обрађују или по истеку законом, односно писменом сагласношћу грађанина одређеног трајања збирке личних података; писмена сагласност о успостављању збирке личних података грађанин даје руководиоцу збирке личних података, а ту сагласност у име лица која су лишена пословне способности даје старатељ, а за малолетна лица ту сагласност дају родитељи или усвојеници, односно старатељи; руководиоца може уступати збирку или њен део само законом овлашћеним корисницима или уз писмену сагласност грађанина и та збирка се може или поједини подаци из ње користити за научне, образовне или сличне сврхе у облику који не омогућава идентификацију грађанина, а ако ти подаци омогућавају идентификацију грађанина ти се подаци могу дати само уз сагласност грађанина на кога се односе; руководиоца може, у оквиру својих овлашћења, да повери послове или део послова успостављања и вођења збирке, односно прикупљања, обраде, чувања и давања личних података из збирке другом правном лицу или предузетнику регистрованом за обављање

тих послова, али то правно лице не може да користи податке из збирке, а међусобни односи уређују се уговором који се закључује у писменој облику и садржи услове и мере за обезбеђивање заштите личних података; руководилац утврђује мере обезбеђења и заштите података од уништења, губитка, неовлашћеног коришћења, мењања или додавања и од неовлашћеног приступа простору, опреми и средствима која се користе у обради личних података, мере и поступке у случају ванредних околности, као и носиоце послова и одговорности у вези са збирком; руководилац је дужан да води регистар збирки који садржи: податке о називу, правном основу, врстама личних података, начину прикупљања личних података, категоријама обухваћених грађана, корисницима и ограничењу чувања и коришћења личних података; намени и трајању збирке и одговорном лицу, као и опис тих података, а ако су послови или део тих послова поверени овлашћеном правном лицу и податке о пребивалишту физичког лица, односно податке о фирми, односно називу и седишту правног лица, те ако се успостави нова збирка личних података или измени структура постојеће збирке, руководилац је дужан да, у року од 15 дана од дана успостављене збирке или измене њене структуре, савезном министарству надлежном за послове правде достави извештај о томе.

Новчаном казном казниће се за прекршај предузеће, друго правно лице и одговорно лице у предузећу или другом правном лицу у следећим случајевима: 1) ако збирку личних података, део збирке или поједине податке из ње уступи неовлашћеним корисницима или ако то учини без писмене сагласности грађанина или ако то даде за научне, образовне или сличне сврхе у облику који омогућава идентификацију грађанина; 2) ако део послова успостављања и вођења збирке личних података, односно прикупљање, обраду, чување и давање личних података из збирке повери физичком лицу или правном лицу које није регистровано за обављање тих података или ако, обављајући послове који су му поверени, користи податке из збирке; 3) ако не утврди мере обезбеђења и заштите личних података од уништења, губитка, неовлашћеног коришћења, мењања или додавања и од неовлашћеног приступа простору, опреми и средствима која се користе у обради личних података, мере и поступке у случају ванредних околности као и носиоце послова и одговорности у вези са збирком личних података, или те мере не спроводи; 4) ако не води регистар збирке личних података или не обезбеди да тај регистар садржи предвиђене податке о садржини регистра; 5) ако руководилац збирке личних података, у прописном року, не достави савезном министарству надлежном за послове правде извештај о успостављању нове збирке или измене структуре постојеће.

За радње из наведене тачке 1. Суд може предузетнику и одговорном лицу уз казну за прекршај, изрећи и меру забране обављања делатности у трајању од три месеца до једне године.

II. ПРАВА ГРАЂАНА

Одредбама чл. 11. до 15. Предлога утврђена су права грађана па тако грађанин: А) има право да сазна у којим збиркама личних података се налазе подаци који се односе на њега, који се подаци о њему обрађују, ко их обрађује, у које сврхе и по ком основу, те ко су корисници личних података који се на њега односе и по ком основу; Б) може да захтева од руководиоца збирком личних података: 1) обавештење о постојању збирке личних података и писмени доказ (потврду) о личним подацима који се у збирци воде о њему; 2) увид у податке који се на њега односе; 3) исправку нетачних података који се на њега односе; 4) брисање података који се на њега односе ако њихова обрада није у складу са законом, односно уговором; 5) забрану коришћења нетачних података, неажурираних или непотпуних података који се на њега односе; 6) забрану коришћења података ако се не користе у складу са законом или уговором. Руководилац је дужан да, без одлагања, поступа по захтеву грађанина, а лични подаци чије коришћење је забрањено у збирци морају бити посебно означени.

Грађанин не може користити права из тачке А и Б под 1. и 4, ако се та права односе на збирке личних података које се воде у складу с прописима о казненој евиденцији и прописима о евиденцији у области безбедности Савезне Републике Југославије.

Ако је збирка личних података успостављена писменом сагласношћу грађанина у случају повлачења те сагласности, руководиоца збирком личних података је обавезан да податке брише из збирке у року од 15 дана од дана повлачења писмене сагласности. У случају смрти грађанина, лични подаци из збирке личних података прикупљени на основу писмене сагласности грађанина чувају се у складу са условима утврђеним том сагласношћу, а лични подаци из збирке личних података прикупљени на основу закона — најмање годину дана, а сагласност за коришћење личних података о умрлом грађанину дају његови наследници, према законском реду наслеђивања.

Грађанин коме је повређено право утврђено Предлогом или је причињена штета због тога што су коришћени подаци прикупљени на начин или за намене које нису у складу са одредбама Предлога, може пред надлежним судом захтевати остваривање повређеног права, односно накнаду штете.

Правно лице и одговорно лице чине прекршај ако грађанину не омогуће увид у податке, исправку, брисање или забрану употребе података, а за то су испуњени услови прописани законом, или ако у року од 15 дана од дана повлачења писмене сагласности грађанина не избрише личне податке.

III. КВАЛИТЕТ ЛИЧНИХ ПОДАТАКА

Према одредбама чл. 16. до 17. Предлога лични подаци морају бити тачни, ажурни и засновани на веродостојним изворима, а с

обзиром на намену за коју се прикупљају и потпуни, ти подаци се прикупљају на начин којим се не вређа достојанство човека. Они се могу прикупљати и од других грађана или преузимати из постојећих збирки личних података у случајевима предвиђеним законом или на основу писмене сагласности грађанина, а руководилац збирком личних података одговоран је за квалитет тих података од тренутка узимања личних података од грађанина, као и за означавање података чије је коришћење забрањено.

Ако се лични подаци прикупљају на начин којим се вређа достојанство човека чини се прекршај за који се може изрећи, напред наведена, новчана казна.

IV. ПОСЕБНА КАТЕГОРИЈА ПОДАТАКА

Одредбом члана 18. Предлога утврђена је посебна категорија података грађанина па је тако прописано да се лични подаци о: расном пореклу, националној припадности, религиозним и другим уверењима, политичким и синдикалним опредељењима и сексуалном животу могу прикупљати, обрађивати и давати на коришћење само уз писмену сагласност грађанина, а лични подаци о здравственом стању и осуђености грађанина могу се прикупљати, чувати и давати на коришћење само у складу са законом.

Овде је потребно нагласити да је одредбом члана 45. став 2. Устава СРЈ утврђено да нико није дужан да се изјашњава о својој националној припадности, а истим чланом је зајемчена слобода изражавања националне припадности.

V. НАДЗОР

Одредбама чл. 19. до 23. Предлога утврђен је надлежни орган који врши надзор над извршавањем Предлога и његова права. Тај орган је Савезно министарство надлежно за послове правде. У вршењу надзора тај орган има право да прегледа: 1) садржај регистра збирки личних података, 2) документацију која се односи на прикупљање, обраду, чување, преношење и коришћење збирки личних података, 3) опште акте руководиоца збирком личних података који се односе на мере и поступке заштите личних података, 4) просторије и опрему од значаја за остваривање заштите збирки личних података.

Овај орган има право и да забрани прикупљање, обраду, коришћење и преношење личних података ако утврди да за то нису испуњени услови предвиђени Предлогом, а има право и да нареди: 1) отклањање уочених неправилности у заштити личних података у одређеном року, 2) брисање целе збирке личних података ако није успостављена или се не користи по закону и 3) измену или забрану коришћења или брисања личних података ако утврди да су повређена лична права.

Савезно министарство надлежно за послове правде дужно је да поднесе пријаву за прекршаје ако сматра да је повредом Предлога учињен прекршај.

VI. ИЗНОШЕЊЕ ЛИЧНИХ ПОДАТАКА ИЗ СРЈ

Одредбом члана 24. Предлога прописано је да се подаци из збирке личних података могу, уз поштовање начела узајамности, износити из СРЈ ако је држава у коју се подаци уносе установила заштиту личних података која обухвата и стране државе, и то на нивоу који не сме бити нижи од нивоа предвиђеног Предлогом.

На крају Предлога закона прописано је да је руководилац збирком личних података дужан да у року од 30 дана од дана ступања на снагу овог закона обавести Савезно министарство надлежно за послове правде о постојању збирки личних података.

Сагледавајући наведени Предлог закона у односу на ратификовану Конвенцију о заштити лица у односу на аутоматску обраду личних података може се констатовати да је у знатној мери Предлогом успешно уређено наведено питање без обзира што неки односи нису уређени, али су уређени том Конвенцијом. Тако нпр. одредбом члана 8. став 1. под д, Конвенцијом је прописано да сваком мора бити обезбеђена и могућност да може поднети жалбу у случају да није добио одговор на захтев да му се потврди или, по потреби, достави, исправи или избрише неки податак из збирке личних података. Право на одговор од сваког органа и организације и функционера грађанину је утврђено одредбом члана 44. став 1. Устава СРЈ, а право на жалбу или друго правно средство против одлуке којом се решава о праву грађанина или на закону заснованом интересу зајемчено је одредбом члана 26. став 2. Устава СРЈ. Имајући и то у виду, као и већ наведену одредбу Устава СРЈ (члан 16. Устава СРЈ), из које произилази да је наведена Конвенција саставни део унутрашњег правног поретка, може се констатовати да је наведено питање више питање правно-техничке природе, пошто је наведено право на жалбу утврђено другим правним нормама које су саставни део нашег правног поретка. Ово се сходно односи на неке друге односе који нису уређени Предлогом као што су нпр. помоћ која се пружа субјекту података који живи у иностранству. Наиме, одредбама члана 14. тачка 2. наведене Конвенције утврђено је да у случају да такво лице живи на територији неке друге стране уговорнице, њему се мора пружити могућност да поднесе свој захтев посредством надлежног органа кога је одредила страна уговорница. Тај захтев за пружање помоћи мора да садржи неопходне назнаке, а нарочито у вези са: 1) именом, адресом и свим осталим важним елементима за идентификацију лица које подноси захтев; 2) аутоматизованом збирком са личним подацима на које се захтев и односи или пак на руководиоца збирке и 3) сврхом захтева.

На крају уместо закључка потребно је нагласити да се наведеним Предлогом закона први пут уређује начин остваривања такође, први пут Уставом СРЈ утврђеног права грађанина које је најнепосредније везано за личност човека, а посебно за сферу његовог индивидуалног и интимног живота, чије вршење, у највећој мери остаје изван принудних мера друштва, а слобода одређења сваког појединца у њиховом вршењу је неограничена. Остваривање овога права, у првом реду, има за циљ заштите неповредивости интегритета људске личности тј. његове слободе која се односи на одлучивање сваког појединца како ће изграђивати своју личност и којим ће се моралним принципима руководити у свом личном животу. Због тога, овај прилог има за циљ да омогући свим заинтересованим сазнање о начину заштите њиховог Уставом СРЈ утврђеног права, а тиме, и један од битних услова за оживотворење тога права.

Гордана Вукадиновић: ПРАВНА ДРЖАВА.

Схватања српских писаца о правној држави у првој половини XX века*

Нови Сад, Visio Mundi Academic Press, 1995, с. 183

Имати јасну идеју и писати јасним језиком (овде и сада) о правној држави није ни лако ни једноставно.

Није лако, нарочито због тога што се код нас, када је реч о правној држави, иде из једне крајности у другу. Док је не тако давно, разговор и „дисидентски“ пледоаје за правну државу, са есхатолошко-политичког трона проглашавано за јерес, а литературу о правној држави владајућа идеологија проscribeвала и анатемисала, данас је готово све наглавце и у ствари помодно постављено. Права је поплава разноврсних прилога, радова и разговора о правној држави — паметних и оних других, која стварају привид, фикцију „живог обиља“ правне државе, а истовремено пренатрпавају интелектуални простор овом темом и заклањају основни смисао и изворно значење овог појма.

Такође, није једноставно говорити о правној држави, јер се тешко „пробити“ до минимума садржаја који одређују њено биће.

Како, дакле, говорити о правној држави када је правни ауторитет евидентно устукнуо пред хипертрофираним политичким ауторитетом, када парламент функционише једино као формална законодавна испостава стварне воље владајуће политичке партије и њеног вође, када је подељена власт нашла предмодерни спој у апсолутној личној власти, када је кршење правне процедуре при доношењу највишег правног акта земље проглашавано за њено поштовање, када је поопштивост права клонула пред законом јачег и јачим правима јачих, када тајни службени листови представљају крунски доказ јавних врлина државне власти, када и иначе крхки интегративни домет уставности и законитости системски и систематски поништава надирућа деструкција друштвене аномије, када преваранти и варалице Круловског (интер-националног) формата поседују слободу и уживају заштиту полиције и суда а постиђени народ преварених има једино право на „божију правду“ и обештећење у загробном животу, како уопште мислити правну државу када добра правна традиција ишчезава у „праскавом“ догађању популистичке правне памети?

Најзад, како се понашати у складу са законом када је његова порука најчешће нејасна, правац деловања променљив, место у правном систему (националном и међународном) „непознато“ и несагласно, а време важења краткотрајно и палијативно; како поштовати законе који ускраћују право на

* Рад примљен: 13. IX 1996.

побуну а јемче „слободу на покорност“; како имати правну државу када је чак и елементарна социјална оријентација немогућа: да ли се, наиме, приближавамо Фукујаминој визији краја историје (што нас само историјски поставља у другачију социјалну позицију) или незадрживо клизимо „почецима“ историје (што битно доводи у питање наше даље цивилизацијско постојање и идентитет)? И тако даље и тако редом...

Гордана Вукадиновић у својој књизи *Правна држава. Схватања српских писаца о правној држави у првој половини двадесетог века* већ од прве странице показује да упуштајући се у ову тему извесно зна за све њене Сциле и Харибде, неистражена подручја и теоријске стрмине, да зна за тешко размрсиво клупко поменутих и сличних недоумица, апорија и социјалних контраста. Али као савестан систематичар, педантан теоретичар права и добар познавалац историје правних доктрина, др Гордана Вукадиновић такође зна да је општа страна неког проблема неодојива од посебне, да констелација садашњости вуче трагове из историје и прошлости, да дисконтинуитет не искључује законито и континуитет, коначно, да у споју добре методолошке организованости истраживачког задатка и личног афинитета „сви путеви“ воде правој мери одговора на постављена питања тако комплексне теме као што је правна држава.

Управо тако др Гордана Вукадиновић поставља, распоређује, излаже и свој приступ проблему правне државе и схватању правне државе код српских писаца у првој половини XX века.

У првом делу књиге аутор добро чини што нас подсећа на идеју правне државе и њену генезу од „раног“ онтолошко-етичког раздобља Грчке и Хеленско-римске филозофије до зреле немачке теорије правне државе XIX века и њених модерних представника Мола, Штала, Гнајста, Гербера, Јеринга, Лабанда и Јелинека. Аутор у овом делу веома прегледно и јасно фокусира разлику између становишта Молове материјалноправне и Шталове формалноправне државе. Тако правна држава Роберта фон Мола (материјалноправно становиште из либералне перспективе) види правну државу у функцији остварења индивидуалне слободе грађана, једнакости пред законом, заштите личне слободе са припадајућом слободом изражавања мишљења, доступности свих јавних служби за све грађане под истим условима и сл. Правна држава Франц Јулијуса фон Штала (формалноправно становиште) темељи се на строгој форми, па и процедури, извршавања државне власти која треба да је одређена у праву. Он зато каже да држава мора бити држава права, она путеве и границе свог деловања као и слободну сферу својих грађана не сме озбиљити изван и изнад правне сфере. Тако се у правној држави право у доброј мери појављује као „средство рационалне организације државе и нормализације односа са онима са којима се управља“ (с. 19).

На овом месту аутор указује такође и на разлику између немачке теорије о правној држави и британског схватања „владавине права“, а дужна пажња посвећена је теорији правне државе у Француској, што је недовољно обрађивано у нашој правној компаративистици, а дакако њеним виђеним представницима као што су Прело, Бирдо, а особито Каре де Малбер.

У другом делу књиге износи и доказује тезу да је схватање српских писаца о правној држави у првој половини двадесетог века у континуитету идеје о правној држави присутне у правној мисли Србије XX века, нарочито у правним концепцијама Божидара Грујовића, Димитрија Матића, Милоја Лешјанина, Стојана Марковића и других. Тако на пример, Божидар Грујо-

вић (1778—1807), један од првих законописаца у ослобођеној Србији, „унео је идеје законитости, уставности и правне државе” и представник је демократског природног права. Он поставља почетне основе за развијање схватања правне државе и ради на успостављању једне врховне грађанске власти у Србији која би ограничавала личну власт владоца и „ауторитарне традиције” увођењем и поштовањем уставности и законитости.

Оно што је Божидар Грујовић започео, наставили су — каже др Г. Вукадиновић — Јован Стејић (1803—1853) и Димитрије Давидовић (1789—1838). Поред њих, истакнути следбеници школе природног права у том времену су Доситеј Обрадовић (око 1742—1811), Лазар Војновић (—1812), Јован Стерија Поповић (1808—1856), Јован Филиповић (1819—1876) и Димитрије Матић (1821—1884). За проучавање схватања правне државе најзначајнији је Димитрије Матић и његово дело *Начела умној државној љрава* (1851).

У овом делу књиге аутор истиче да је модерна политичка и правна мисао настала на тлу Војводине а да су војвођански Срби, као што су били Павле Булинац, Петар Стојшић, Ефрем Лазаревић, Доситеј Обрадовић, Лазар Војновић, Симеон Петровић дали значајан допринос идеји правне државе.

Трећи, и заправо централни део књиге, исцрпно обухвата схватања српских писаца о правној држави у првој половини двадесетог века. Овде су отуда пажљиво нијансирани аспекти правне државе код Живојина М. Перића, Живана Спасојевића, Михајла Илића, Милана Владисављевића, Радомира Д. Лукића, Слободана Јовановића у теоријско-методолошком распону од „државе легалитета” преко објективног права, начела народне суверености, правности и демократије основа правне државе до „државе легитимитета”. Отуда се носива порука овог дела, а и целине књиге, може изразити у неколико основних закључака.

Прво, теоријско-правна мисао српских правних писаца још од XIX века креће се токовима европске правне мисли и у том ходу „пошавши од природног права, преко историјске правне школе, егзегезе и нормативизма” допире „у првој половини XX века до социолошке концепције права и сазнања да суштина права, којем је подвргнута правна држава није у сили и ауторитету него у слободи и правди које обезбеђују ред и мир у друштву” (с. 158).

Друго, целовита спознаја функције правне доктрине српских правника у првој половини XX века, тј. шта је она вредела за своје време и шта данас значи, шта чини њену афирмативну страну а шта су њени недостаци и ограничења, може се добити само ако се та функција посматра у њеној мултидимензионалности: политички, методолошки, епистемолошки, историјски.

Треће, мисао о правној држави српских правника и интелектуалаца прве половине XX века била је део европске културне баштине и правне традиције. Друга половина XX века на овим српским просторима протиче у интензивном отклону од свега оног што правна држава јесте и може да се тако назове. Готово пола века, а сада се таква пракса и интензивира, брижљиво се уклањају знакови и обележја који могу да оживе правну свест и сећање на погледе и схватања правне државе у нашој националној културној и правној историји. Да би се барем у старту трећег миленијума имала, знала и требала правна држава, први корак је, чини се, упознавање са

сопственим правним коренима, којих се ни правно едукативнија ни правном културом богатија друштва не би могла лако одрећи.

Књигом *Правна држава. Схваћања српских писаца о правој држави у првој половини двадесетог века*, њен аутор др Гордана Вукадиновић учинила је веома много „за ствар” права (уопште), за боље упознавање националне правне заштин, за понос правника и правне струке. Поседовали смо, не тако давно, завидан правни капитал. Може ли нам се данас опростити ако се тим капиталом корисно не послужимо и изађемо из „правног малолетства” и инфериорности? За пажљивог читаоца одговор ове књиге је недвосмислен!

Др Радивој Штејанов
професор Филозофског факултета
у Новом Саду

КОПАОНИК, 16. децембар 1995. — Пета катедра *IX* *копаоничке школе природној праву* („*Право на правду*“) у секцији „Суд у контексту правде“ (уставно судство) саопштила је следеће поруке:

1) Претпоставка деловања уставног судства је постојање устава који успоставља и обезбеђује демократске институције и демократске односе, а пре свих права и слобода човека и грађанина. При томе, у федеративној држави апсолутни императив је усаглашеност савезног устава и устава федералних јединица. Отуда произилази неопходност одговарајућих промена постојећих устава и стварање хомогеног (усаглашеног) уставног фундамента Југославије и република чланица.

2) У једном свом делу уставна ревизија би морала да донесе ефикасније и функционалније инструменте деловања уставног судства и да овоме, на тај начин, обезбеди животворнију и потпунију улогу, нарочито у сфери заштите права и слобода. Због тога је потребно установу уставне жалбе ослободити постојећих рестрикција, а увести је тамо где не постоји, укључујући и интервенцију уставног суда у области изборних спорова.

3) Неопходна је већа активност у коришћењу права уставног суда да покреће поступак по сопственој иницијативи.

4) Од преваходне важности за делотворну улогу уставног судства је елиминисање политичке целисходности и преваге политичког над правним схватањем у контроли уставности закона. Уставни судови морају бити беспоговорно и у потпуности независни. Свако другачије стање негира саму установу уставног судства.

* * *

ЖЕНЕВА, 23. јули 1996. — После тромесечног заседања *Међународне правне комисије Уједињених нација*, њен председник, алжирски адвокат Ахмет Махиу, изјавио је да је завршен нацрт Кривичног законика који санкционише злочине против мира и безбедности човечанства и разврстава их у пет категорија: агресија, геноцид, злочин против човечности, злочин против особља УН и ратни злочин. Нацрт би требало да буде предат на разматрање Генералној скупштини УН у октобру ове године. Господин Махиу изнео је и став о потреби формирања сталног међународног кривичног суда.

* * *

БЕОГРАД, 23. август 1996. — *Међународни Трибунал за ратне злочине* почињене у претходној Југославији отворио је своју канцеларију у Београду. Шеф канцеларије је г. Деан Михов, правник из Бугарске.

МАДРИД, 4—8. септембар 1996. — Под покровитељством Њ. В. краља Шпаније, Хуана Карлоса I, одржан је четрдесети *Конгрес Међународне уније адвоката* (МУА). Главне теме Конгреса биле су: 1) право и медији; 2) заштита и коришћење интелектуалне својине; 3) право одбране — поверење и професионална тајна. У исто време одржана је и годишња Скупштина МУА, која је прихватила извештај досадашњег председника, г. Албер-Луи Дипон-Вилемана, а за новог председника Уније изабрала адвоката из Индије, г. К. К. Венугопала. Конгресу и Скупштини присуствовали су и председник Председништва Савеза адвокатских комора Југославије, г. Светозар Поповић, председник Управног одбора Адвокатске коморе Војводине, г. Борбе Вебер и национални потпредседник МУА за Југославију, г. Имре Варади. Током Конгреса г. Вебер и г. Варади имали су сусрете и разговоре са представницима адвокатских комора Грчке, Немачке, Румуније, Словеније и Хрватске, као и са досадашњим и новим председником МУА.

* * *

НОВИ САД, 12—14. септембар 1996. — У организацији часописа *Право — теорија и пракса*, уз сарадњу са Савезним министарством за рад, здравство и социјалну политику, одржано је саветовање о примени савезног Закона о основама радних односа и савезног Закона о штрајку и усклађивању републичких закона и колективних уговора са савезним законима.

* * *

НОВИ САД, 13. септембар 1996. — Новосадски одбор једне утицајне ванпарламентарне странке (ЈУЛ) упутио је честитку секретаријату МУП Србије у Новом Саду, за успех постигнут „*расветљавањем илешкој кривичној дела*“ (убиство породице у Футогу фебруара ове године). У тренутку када је честитка упућена истрага још није била отворена нити је, како штампа преноси, главни осумњичени признао извршење кривичног дела. Интереси политичког маркетинга, очигледно, све више потискују обзире према независности судства и презумпцији невиности, премда ови обзири нису нити смеју да буду супротни интересима борбе против криминала.

* * *

НОВИ САД, 16. септембар 1996. — Из штампе је изашла *Сјоменица* посвећена седамдесетпетогодишњици Адвокатске коморе Војводине. Први део *Сјоменице* доноси прилоге Борба Вебера — *Адвокатска комора Војводине у савременим условима*, Милорада Ботића — *Из историје Адвокатске коморе Војводине* и Боривоја Н. Јекића — *Адвокаатура — занимање јавној иоретика*. Други део *Сјоменице* посвећен је Јовану Стерији Поповићу (1806—1856) и садржи прилоге Слободана Бељанског — *Стерија pro tempore* и Милана Токина — *Јован Стерија Поповић као адвокат*. Трећи део обухвата именике адвоката и органа Коморе (1921—1996) и уредника, уређивачких одбора и савета *Гласника* Адвокатске коморе Војводине (1928—1996).

БЕОГРАД, 17. септембар 1996. — Председник Удружења за кривично право, проф. др Љубиша Лазаревић, и члан радне групе за припрему новог Закона о кривичном поступку, проф. др Станко Бејатовић, на конференцији за штампу су представили нова решења у нацртима општег дела *Кривичног законика СРЈ* и *Закона о кривичном поступку*. У Кривичном законiku то су, у првом реду: укидање смртне казне и увођење доживотног затвора или затвора до 30 година, обавеза годишњег судског преиспитивања мере безбедности, искључење неурачунљивости код окривљених који су кривично дело учинили под утицајем алкохола или дроге, ограничење у примени блажег границе малолетничког затвора на 15 година. У Закону о кривичном поступку, између осталог, то су: стављање притвора у искључиву надлежност суда, ограничење права органа унутрашњих послова да осумњиченог задржи највише до 24 сата, изостављање тзв. узнемирења грађана као разлога за притвор, проширење права на браниоца и на предкривични поступак и увођење института заштите сведока. Многа решења дата су са алтернативама, о којима ће, свакако, доста речи бити и у Скупштини.

С. Б.

ПРИСТАЦИ У ПОВОРУ О ПРОВОДНОСТИ
 У овом случају, суд је одлучио да се неће издати притворна наредба, јер је тужилаштво недовољно доказало да је оптужени учествовао у кривичном поступку. Суд је такође одлучио да се неће издати притворна наредба, јер је тужилаштво недовољно доказало да је оптужени учествовао у кривичном поступку.

У току поступка, суд је одлучио да се неће издати притворна наредба, јер је тужилаштво недовољно доказало да је оптужени учествовао у кривичном поступку. Суд је такође одлучио да се неће издати притворна наредба, јер је тужилаштво недовољно доказало да је оптужени учествовао у кривичном поступку.

Суд је одлучио да се неће издати притворна наредба, јер је тужилаштво недовољно доказало да је оптужени учествовао у кривичном поступку. Суд је такође одлучио да се неће издати притворна наредба, јер је тужилаштво недовољно доказало да је оптужени учествовао у кривичном поступку.

Суд је одлучио да се неће издати притворна наредба, јер је тужилаштво недовољно доказало да је оптужени учествовао у кривичном поступку. Суд је такође одлучио да се неће издати притворна наредба, јер је тужилаштво недовољно доказало да је оптужени учествовао у кривичном поступку.

ГРАЂАНСКО ПРАВО

ДОСПЕЛОСТ ОБАВЕЗЕ ИЗ УГОВОРА О ПРИВРЕДИ

Купац је у обавези да исплати куповну цену у року од осам дана од дана пријема фактуре, а ако је робу примио после пријема фактуре, онда у року од осам дана од дана пријема робе, осим ако уговором није одређен други рок доспелости.

Из образложења:

Побијаном пресудом обавезан је тужени да плати тужиоцу цену за испоручену робу као и трошкове поступка. Тужени је изјавио жалбу из свих законских разлога, истичући да је потраживање тужиоца недоспело, а да се из приложене документације не види датум доспелости предметног потраживања, па је тужба преурањена. Жалба није основана. Утврђено је да је тужилац туженом на основу поруцбенице и изјаве испоручио робу коју је тужени примио дана 22. 04. 1994. године, када му је издат и рачун. Тужени не оспорава правни основ тужиоачевог потраживања, али оспорава доспелост истог, из напред наведених разлога. Према становишту другостепеног суда, свака обавеза доспева у разумном року од дана када је супротна страна своју обавезу испунила. Према члану 20. ЗОО учесници у облигационим односима дужни су да у правном промету поступају у складу са добрим пословним обичајима. Према члану 1107. став 2. ЗОО опште узансе за промет робом неће се примењивати после ступања на снагу овог закона у питањима која су њиме регулисана. Међутим, наведеним

законом није регулисано питање доспелости обавеза из уговора о привреди, па се у том случају могу применити одредбе узансе бр. 177. став 1. општих узанси за промет робом, тј. да купац мора исплатити куповну цену у року од 8 дана од дана пријема фактуре, а ако је робу примио после пријема фактуре, онда у року од 8 дана од дана пријема робе. Према томе, у конкретном случају се има узети да је обавеза купца доспела у року од осам дана од дана пријема робе и фактуре.

(Пресуда Вишег привредног суда у Београду, Пж. бр. 3376/94. од 19. септембра 1994)

РАСКИД УГОВОРА О ПРОДАЈИ

Нису испуњени услови за раскид уговора о продаји робе по захтеву тужиоца као продавца и поручиоца, када је у претходној парници правноснажно утврђена обавеза продавца (овде тужиоца) да изврши уговор и испоручи робу.

Из образложења:

Пресудом Привредног суда одбијен је тужбени захтев, којим је тужилац тражио да се раскине уговор о продаји одређених производа, закључен између тужиоца као продавца и туженог као купца. Виши привредни суд је одбио као неосновану жалбу тужиоца и потврдио првостепену пресуду. Верховни суд Србије је нашао да је ревизија тужиоца неоснована. Из утврђеног чињеничног стања произилази да је по закљученом уговору тужилац био обавезан да туженом испоручи робу одређеног квалитета. Како тужилац у својству продавца није испоручио робу, то је о захтеву купца за извршење уговора, прав-

носнажном пресудом овде тужилац, тамо тужени, обавезан да робу испоручи. На основу оваквих чињеница утврђених у првостепеном поступку, правилан је став привредних судова, да тужилац сада у овој парници не може са успехом тражити да се раскине спорни уговор због неизвршења обавезе од стране туженог. Наиме, како је правноснажном пресудом тужилац обавезан (тамо тужени) да по основу закљученог уговора исти изврши, онда у овој парници тужилац са успехом не може тражити раскид тог уговора. Није основан ни приговор у одговору на ревизију да се ради о пресуђеној ствари. Ово због тога што предмет прве парнице није био раскид уговора закљученог између странака, већ његово извршење, па се ради о различитим тужбеним захтевима.

(Пресуда Врховног суда Србије П. Рев. бр. 23/94. од 7. септембра 1994)

РАСКИД УГОВОРА ЗБОГ НЕДОСТАТКА СТВАРИ

Купац губи право да раскине уговор због недостатка ствари када му је немогуће да је врати, или да је врати у стању у којем ју је примио, али задржава право, под одређеним условима, на накнаду штете.

Из образложења:

У току поступка је утврђено да је између тужиоца и туженог предузећа закључен уговор о продаји означених патика, да је тужилац испоручио купљену робу, али није у целости испоштовао одредбе уговора, јер један део патика није имао уговорени квалитет. Судови су такође утврдили да су у току поступка патике отуђене без знања и одобрења тужиоца и суда. Судови су код оваквог стања ствари закључили да је тужени благовремено и основано приговорио квалитету испоручених патика, али да је у смислу члана 495. став 1. ЗОО, изгубио права предвиђена одредбом члана 488. истог закона. Сходно томе, судови су усвојили тужбени захтев, а одбили противтужбени захтев.

Међутим, овакве одлуке нижестепених судова засноване су на погрешној примени материјалног права. Наиме, према одредби члана 495. ЗОО, коју су применили нижестепени судови, купац само губи право да раскине уговор због недостатка ствари када му је немогуће да врати ствар или да је врати у стању у којем ју је примио. Међутим, у том случају, купац како даље прописује одредба члана 496. ЗОО, задржава остала права која му даје закон. То значи да купац задржава право и на накнаду штете у смислу члана 488. ЗОО. Према томе без обзира на чињеницу што су патике отуђене и што тужени не може да их врати тужиоцу, тужени може остварити право на накнаду штете, која је предмет противтужбеног захтева и право на снижење цене, од чега зависи одлука о тужбеном захтеву.

(Пресуда Врховног суда Србије П. Рев. бр. 161/93. од 15. децембра 1993)

ПРЕСУДА НА ОСНОВУ ПРИЗНАЊА

Пресуда на основу признања у смислу члана 331. ЗПП, може се донети ако је тужени до закључења главне расправе признао тужбени захтев. Признање тужбеног захтева не може бити условно. Изјава о признању дата под условом није основ за доношење пресуде на основу признања.

Из образложења:

Пресудом Вишег привредног суда одбијена је жалба туженог и потврђена пресуда на основу признања Привредног суда.

Врховни суд Србије је нашао да је ревизија туженог основана. Из списка предмета произилази да је тужилац на главној расправи прецизирао захтев у погледу главног дуга и камате, а да је на истој расправи тужени признао овај тужбени захтев с тим да износ исплати у више рата а да свака рата буде одређена до одговарајуће суме коју је тужени предложио. Међутим, у складу са оваквом изјавом туженог није донета пресуда на основу

признања, већ је тужени обавезан да плати прецизирани износ главног дуга са каматом.

Према одредби члана 331. ЗПП пресуда на основу признања може се донети ако тужени до закључења главне расправе призна тужбени захтев. Признање тужбеног захтева не може бити условно, тј. изјава о признању дата под условом не може бити основ за доношење пресуде на основу признања. Како је тужени призн

нао тужбени захтев под условом, то су нижи судови учинили битну повреду одредаба парничног поступка из члана 354. ст 2. тачка 6. ЗПП, што представља законски разлог за укидање ових пресуда.

(Решење Врховног суда Србије П. Рев. 583/95. од 10. 01. 1996)

Изабрао и природно Предраг Веселиновић адвокат у Новом Саду

**СА СЕДНИЦЕ УПРАВНОГ ОДБОРА
одржане 30. 08. 1996. године**

1. Берманов Јасна, дипломирани правник, рођена 20. 12. 1963. године, уписује се 30. 08. 1996. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Булевар ослобођења 43.
2. Брише се из Именика адвокатских приправника Берманов Јасна, адвокатски приправник код Јовичин др Александра, адвоката у Новом Саду, са даном 30. 08. 1996. године због уписа у Именик адвоката ове Коморе.
3. Краљ Жељко, дипломирани правник, рођен 03. 11. 1963. године, уписује се 30. 08. 1996. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Зрењанину, Иве Лоле Рибара 1/а.
4. Брише се из Именика адвокатских приправника Краљ Жељко, адвокатски приправник код Лирић Ивана, адвоката у Зрењанину, са даном 30. 08. 1996. године због уписа у Именик адвоката ове Коморе.
5. Бачић мр Славен, дипломирани правник, рођен 04. 03. 1965. године, уписује се 30. 08. 1996. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Суботици, Матије Гупца 28.
6. Брише се из Именика адвокатских приправника Бачић мр Славен, адвокатски приправник код Бачић Мартина, адвоката у Суботици, са даном 30. 08. 1996. године због уписа у Именик адвоката ове Коморе.
7. Бурка Парчетић Ирина, дипломирани правник, рођена 28. 04. 1968. године, уписује се 30. 08. 1996. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Сомбору, Лазе Костића 8/1.
8. Брише се из Именика адвокатских приправника Бурка Парчетић Ирина, адвокатски приправник код Марковиновић Звонка, адвоката у Сомбору, са даном 30. 08. 1996. године због уписа у Именик адвоката ове Коморе.
9. Рошчић Иван, дипломирани правник, рођен 06. 10. 1965. године, уписује се 30. 08. 1996. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Кикинди, Краља Петра 41.
10. Брише се из Именика адвокатских приправника Рошчић Иван, адвокатски приправник код Шоћ Слободана, адвоката у Кикинди, са даном 30. 08. 1996. године због уписа у Именик адвоката ове Коморе.
11. Јакаб Владимир, дипломирани правник, рођен 23. 09. 1952. године, уписује се 30. 08. 1996. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Ковачици, Масарикова 64.
12. Шаламон Шандор, дипломирани правник, рођен 04. 02. 1939. године, уписује се 30. 08. 1996. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Суботици, Штросмајерова 8.
13. Субаков Владимир, дипломирани правник, рођен 27. 12. 1933. године, уписује се 30. 08. 1996. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Бечеју, Бориса Кидрича 70.

14. Уписује се у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду Црњански Срџан, рођен 20. 01. 1969. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Југовић Вакресије, адвоката у Бачкој Паланци, дана 30. 08. 1996. године.

15. Уписује се у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду Раиновић Гордана, рођена 28. 10. 1972. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Бугарски Ненада, адвоката у Новом Саду, дана 30. 08. 1996. године.

16. Уписује се у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду Јездимировић Љубичић Јасмина, рођена 27. 03. 1960. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Селаковић Светлане, адвоката у Новом Саду, дана 30. 08. 1996. године.

17. Уписује се у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду Матић Зоран, рођен 03. 01. 1968. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Матић Горана, адвоката у Панчеву, дана 30. 08. 1996. године.

18. Уписује се у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду Радојчић Никола, рођен 19. 12. 1962. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Радојчић Ивана, адвоката у Новом Саду, дана 30. 08. 1996. године.

19. Уписује се у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду Бољановић Драгутин, рођен 18. 09. 1968. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Борђевић Александра, адвоката у Сенти, дана 30. 08. 1996. године.

20. Поништава се решење Управног одбора Адвокатске коморе Војводине број 70/96. од 01. 03. 1996. године о упису у Именик адвокатских приправника Вла Богдана, дипл. правника из Футога.

21. Брише се из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине Субаков Владимир, адвокат у Бечеју, са даном 29. 08. 1996. године, због пензионисања.

22. Брише се из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине Шаламон Шандор, адвокат у Суботици, са даном 29. 08. 1996. године, због пензионисања.

23. Брише се из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине Митровић Миленко, адвокат у Сремској Митровици, са даном 15. 07. 1995. године, на лични захтев. — Живановић Живан, адвокат у Сремској Митровици, одређује се за преузимаатеља адвокатске канцеларије Митровић Миленка.

24. Брише се из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине Малешевић Веселин, адвокат у Сремској Митровици, са даном 16. 08. 1996. године, на лични захтев. — Живановић Живан, адвокат у Сремској Митровици, одређује се за преузимаатеља адвокатске канцеларије Малешевић Веселина.

25. Брише се из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине Петров Павле, адвокат у Бечеју, са даном 31. 08. 1996. године, на лични захтев. — Именовани и након брисања задржава чланство у Фонду посмртнине Адвокатске коморе Војводине. — Петров Александар, адвокат у Бечеју, одређује се за преузимаатеља адвокатске канцеларије Петров Павла.

26. Брише се из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине Гауђењи Матилд, адвокат у Новом Саду, са даном 16. 09. 1996. године, на лични захтев. — Ердеш Илона, адвокат у Новом Саду, одређује се за преузимаатеља адвокатске канцеларије Гауђењи Матилд.

27. Брише се из Именика адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине Тркља Драган, адвокатски приправник у Суботици, на адвокатско-приправничкој вежи код Петровић Павла, адвоката у Суботици, са даном 31. 07. 1996. године.

28. Брише се из Именика адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине Мандић Жељко, адвокатски приправник у Бачкој Тополи, на адвокатско-приправничкој вежи код Павлица Душана, адвоката у Бачкој Тополи, са даном 26. 07. 1996. године.

29. Брише се из Именика адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине Лончаревић Драгољуб, адвокатски приправник у Сремској Митровици, на адвокат-

ско-приправничкој вежби код Јелкић Оливере, адвоката у Сремској Митровици, са даном 19. 07. 1996. године.

30. Брише се из Именика адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине Малешевић Вера, адвокатски приправник у Сремској Митровици, на адвокатско-приправничкој вежби код Малешевић Веселина, адвоката у Сремској Митровици, са даном 01. 07. 1996. године.

31. Брише се из Именика адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине Лобода Александар, адвокатски приправник у Новом Саду, на адвокатско-приправничкој вежби код Вучковић Жарка, адвоката у Новом Саду, са даном 01. 06. 1996. године.

32. Брише се из Именика адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине Кушлић Татјана, адвокатски приправник у Новом Саду, на адвокатско-приправничкој вежби код Продановић Драгана, адвоката у Новом Саду, са даном 27. 06. 1996. године.

33. Узима се на знање да је Јовановић Радислав, адвокат у Кули, након што су му мировала права и обавезе због избора на јавну функцију, наставио са радом почев од 20. 08. 1996. године. — Мрдак Радомир, адвокат у Сивцу, разрешава се дужности привременог заменика Јовановић Радислава, адвоката у Кули.

34. Узима се на знање да је Малуцков Зорка, адвокат у Новом Саду, након привремене спречености, наставила са радом почев од 01. 09. 1996. године. — Ђосовић Виолета, адвокат у Новом Саду, разрешава се дужности привременог заменика Малуцков Зорке, адвоката у Новом Саду.

35. Узима се на знање да је Агоштон Бенчик Ержебет, адвокат у Суботици, након привремене спречености наставила са радом почев од 24. 07. 1996. године. — Агоштон Карољ, адвокат у Остојићеву, разрешава се дужности привременог заменика Агоштон Бенчик Ержебет, адвоката у Суботици.

36. Узима се на знање да је Стојановић Гордана, адвокат у Зрењанину, након привремене спречености, наставила са радом почев од 15. 07. 1996. године. — Бербаков Зорица, адвокат у Зрењанину, разрешава се дужности привременог заменика Стојановић Гордане, адвоката у Зрењанину.

37. Узима се на знање да је Граца Шоти Ева, адвокат у Кањижи, привремено спречена да обавља адвокатску делатност почев од 04. 06. 1996. године, због породичског одсуства. — Конц Иштван, адвокат у Кањижи, поставља се за привременог заменика Граца Шоти Еви, адвокату у Кањижи.

38. Узима се на знање да је Глуваков Љиљана, адвокат у Панчеву, привремено спречена да обавља адвокатску делатност почев од 10. 06. 1996. године, због болести. — Милосављевић Славко, адвокат у Панчеву, поставља се за привременог заменика Глуваков Љиљани, адвокату у Панчеву.

39. Узима се на знање да је Маринковић Маја, адвокат у Сремској Митровици, променила презиме у Галечић.

40. Узима се на знање да су Јабланов Драги и Арсић Владимир, адвокати у Зрењанину основали Заједничку адвокатску канцеларију са седиштем у Зрењанину, Трг републике 1/1, почев од 01. 09. 1996. године.

41. Узима се на знање да су Обшуст Павел Јан и Божић Зоран, адвокати у Новом Саду, раскинули уговор о оснивању заједничке адвокатске канцеларије, дана 31. 07. 1996. године. — Адвокат Обшуст Павел Јан наставља са радом на адреси Максима Горког 7, а адвокат Божић Зоран на адреси Трг младенаца 7.

42. Узима се на знање да је Матерић Јованка, адвокат у Бечеју, преселила седиште своје адвокатске канцеларије у Нови Сад, Булевар ослобођења 16/3, почев од 01. 08. 1996. године.

43. Узима се на знање да је Божић Зоран, адвокат у Новом Саду, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Трг младенаца 7, почев од 01. 08. 1996. године.

44. Узима се на знање да је Обшуст Павел Јан, адвокат у Новом Саду, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Максима Горког 7, почев од 01. 08. 1996. године.

45. Узима се на знање да је Козоморић Младен, адвокат у Новом Саду, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Футошка 30, почев од 01. 08. 1996. године.

46. Узима се на знање да је Срдић Мирко, адвокат у Новом Саду, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Димитрија Туцовића 14, почев од 01. 08. 1996. године.

47. Одобрава се Уговор о заступању, закључен дана 07. 08. 1996. године између ДП „Југотранспорт-комерц“ из Новог Сада, и Чобанов Ружице, адвоката у Новом Саду.

48. Одобрава се Уговор о заступању, закључен дана 30. 07. 1996. године између ПП „Интертренд“ из Бачке Паланке и Вржина Гордане, адвоката у Бачкој Паланци.

49. Одобрава се Уговор о заступању, закључен дана 26. 08. 1996. године између Предузећа „Гамбит“ из Новог Сада и Јолић Косте, адвоката у Новом Саду.

50. Одобрава се анекс уговора о заступању, закључен дана 15. 08. 1996. године између ДД „Завод за путеве, мостове и саобраћај Војводине“ из Новог Сада и Булатовић Радоње, адвоката у Новом Саду, на раније одобрене уговор о заступању број 522/94. од 07. 09. 1994. године.

Управни одбор

Теме „Гласника“ за 1996. годину:

ПРАВНА ДРЖАВА И АДВОКАТУРА (рок за предају радова 1. XI 1996)
ДАНАШЊИ ОБЛИЦИ ДЕЛИКТА МИШЉЕЊА (рок за предају радова
1. XII 1996)

Уређивачки одбор „Гласника“ моли своје сараднике да текстове за објављивање опреме уважавајући следеће сугестије:

- име, презиме, звање и занимање аутора исписати у левом углу прве странице изнад наслова, у прилозима за рубрике „чланци“ и „расправе“, а за рубрику „прикази“ и остале рубрике, на крају текста;
- радове куцати на пуној хартији само са једне стране листа, са таквим проредом и рубом да на једној страни има око 28 редова са по 60 словних места у реду;
- обим радова не би требало да прелази за чланке 15 страница, за расправе 10 страница, а за приказе и остале прилоге 6 страница;
- речи које треба да буду штампане латиницом, подвући црвеним, а речи које треба да буду штампане курзивом подвући црним или плавим;
- фусноте сврстати по редним бројевима на крају текста, у истом прореду као текст, уз навођење података овим редом: име или иницијал имена и презиме аутора, назив дела или часописа, број књиге или тома (ако постоје), место издавања, година издавања (за часописе број и годиште), број странице (иза скраћенице стр.); ознаку *op. cit.* користити уместо назива дела и места и године издавања када се исто дело поново цитира на прескок, а ознаку *ibid.* када се исто дело цитира узастопно;
- радове треба потписати и уз њих приложити податке о адреси, броју телефона и броју жиро рачуна аутора;
- уз чланке је пожељно приложити сажетак на српском (иза наслова) и енглеском језику (иза завршетка текста), са кључним речима, не дужи од половине једне куцане странице.

ГЛАСНИК
АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

излази 12 пута годишње
у месечним свескама

Оснивач, власник и издавач: Адвокатска комора Војводине.
Годишња претплата: за земљу 120,00 дин., за иностранство
40 USA долара (жиро-рачун број 45700-678-2-2047
са назнаком „за Гласник“)

Овај број закључен је 17. IX 1996. године.

Према мишљењу Секретаријата за информације
Републике Србије бр. 413-01-412/91-01 од 11. априла
1991. године на ову публикацију плаћа се основни
порез на промет по Тарифном броју 8. став 1. тачка 1.
алинеја 10. Тарифе основног пореза на промет.

Компјутерски слог: Младен Мозетић, ГРАФИЧАР, Нови Сад

Штампа: ГРАФО-ОФСЕТ, Сремска Каменица

